

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Vlasta Stergar

MENTOR: redni profesor dr. Anton Bebler

**NACIONALNOVARNOSTNI SISTEM
ZVEZNE REPUBLIKE NEMČIJE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO

1	UVOD.....	6
2	METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR.....	8
2.1	PREDMET ANALIZE.....	8
2.2	CILJI ANALIZE.....	8
2.3	PRISTOP IN UPORABLJENE METODE	9
2.4	HIPOTEZE.....	9
2.5	TEORETIČNE IN POJMOVNE OPREDELITVE	9
3	NASTANEK SODOBNIH OBOROŽENIH SIL ZRN	12
3.1	ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA	16
3.1.1	Bundeswehr	19
3.2	NEMŠKA DEMOKRATIČNA REPUBLIKA	22
3.2.1	Nacionalna ljudska armada.....	22
3.3	ZDRUŽITEV	23
4	STRUKTURA NACIONALNOVARNOSTNEGA SISTEMA ZRN	26
4.1	OBRAMBNI SISTEM ZRN.....	26
4.1.1	Bundeswehr in njene naloge.....	26
4.1.2	Velikost oboroženih sil.....	27
4.1.3	Struktura, oborožitev in popolnjevanje oboroženih sil.....	27
4.1.4	Organizacija in nadzor nad oboroženimi silami	29
4.1.5	Sodišča.....	32
4.1.6	»Državljeni v uniformi« in »Innere Führung«	32
4.1.7	Sodelovanje v mednarodnih misijah	33
4.1.8	Obrambni proračun.....	36
4.1.9	Bundeswehr in Haltinerjeva teorija o zatonu množičnih armad.....	37
4.2	POLICIJA	41
4.3	OBVEŠČEVALNE SLUŽBE.....	42
4.4	CIVILNA OBRAMBA	43
5	POLITIKA NACIONALNE VARNOSTI	45
5.1	GEOPOLITIČNI POLOŽAJ NEMČIJE IN VLOGA V MEDNARODNI SKUPNOSTI	45
5.2	TEMELJI NEMŠKE VARNOSTNE POLITIKE	45
5.3	STRATEŠKI KONCEPT ZVEZE NATO	47
5.4	ZAZNAVANJE GROŽENJ	48
5.4.1	Odnosi s Francijo.....	50
5.4.2	Odnosi s Poljsko	51
5.4.3	Odnosi s Češko republiko.....	51
5.4.4	Odnosi z ZDA.....	52

6	PROCES PREOBLIKOVANJA NEMŠKE VOJSKE	54
6.1	RAZPRAVE OB NAČRTOVANJU PRENOVE NEMŠKE VOJSKE.....	54
6.2	REFORMA ZVEZNE VOJSKE	57
6.3	SPLOŠNA VOJAŠKA OBVEZNOST	60
6.4	NEMŠKI POLITIČNO-VOJAŠKI PARADOKS.....	71
6.4.1	Kritike reforme	73
7	SKLEPI.....	76
7.1	VERIFIKACIJA HIPOTEZ	76
7.2	ZAKLJUČEK	79
8	VIRI IN LITERATURA.....	81
8.1	KNJIGE IN STROKOVNI ČLANKI.....	81
8.2	INTERNETNI IN DRUGI VIRI	83

SEZNAM KRATIC

CFE – Conventional Forces in Europe

DCI – Defence Capabilities Initiative

EDC – European Defense Community

EMU – Evropska monetarna unija

EU – European Union, Evropska unija

EVOP – Evropska varnostna in obrambna politika

EVOI – Evropska varnostna in obrambna iniciativa

IMDE – International Military and Defense Encyclopedia

ISAF – International Security Assistance Force

KFOR – Kosovo Implementantion Forces

KRK – Krisenreaktionskräfte, Sile za krizno posredovanje

NATO – North Atlantic Treaty Organisation, Organizacija severnoatlantskega zavezništva

NDR – Nemška demokratična republika

OS – oborožene sile

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

OZN – Organizacija združenih narodov

SFOR – Stabilisation Force

SKB – Streitkräftebasis

SVP – Smernice varnostne politike

UNMIK – United Nations Interim Administration Mission in Kosovo

UNOMIG – United Nations Observer Mission in Georgia

VE – Vojna enciklopedija

WEU, ZEU – West European Union, Zahodnoevropska unija

WHO – World Health Organisation, Svetovna zdravstvena organizacija

ZRN – Zvezna republika Nemčija

ZSSR, SZ – Zveza sovjetskih socialističnih republik, Sovjetska zveza

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1: Velikost oboroženih sil ZRN	27
Tabela 4.2: Oborožitev nemške vojske	28
Tabela 4.3: Sodelovanje nemške vojske v tekočih mirovnih operacijah	33
Tabela 4.4: Poraba obrambnega proračuna (v %)	36
Tabela 6.1: Predvidena velikost oboroženih sil ZRN.....	58
Tabela 6.2: Velikost oboroženih sil ZRN ob mobilizaciji	59
Tabela 6.3: Struktura Bundeswehr leta 2002	61
Tabela 6.4: Nemški odnos do nabornišva (1998 – 2002)	64
Tabela 6.5: Odnos Nemcev do nabornišva (2000) po starosti	64
Tabela 6.6: Mladi Nemci in odnos do nabornišva po spolu	64
Tabela 6.7: Prihodnost nabornišva (2002)	65
Tabela 6.8: Razvoj nemškega obrambnega proračuna (v milijardah EUR)	70
Tabela 6.9: Struktura Bundeswehr 2010 – vladni načrt	70

SEZNAM GRAFOV

Graf 6.1: Struktura oboroženih sil ZRN	58
Graf 6.2: Bodoča struktura Bundeswehr	59

1 UVOD

Velike spremembe v Evropi po koncu hladne vojne in posledično v mednarodnih odnosih so se odrazile v koncu bipolarne svetovne ureditve, razpadu Varšavskega pakta, delitvi Češkoslovaške, razpadu Sovjetske zveze in SFRJ, ter združitvi obeh Nemčij. Ti dogodki so ključno vplivali tudi na vojaške sisteme. Dotedanji politični voditelji so vzdrževali množične vojske, ki so temeljile na naborniškem sistemu popolnjevanja, z nastankom novih razmer, ko ni bilo več vidnega (očitnega) nasprotnika, pa so morale države prilagoditi svoje obrambne in varnostne politike novim, ne čisto jasno izraženim grožnjam. Med zaznanimi spremembami vojaških sistemov v državah je vsekakor občutno zmanjšanje obsega oboroženih sil, zlasti v Evropi. Razvil se je splošni trend oblikovanja manjših, bolje opremljenih profesionalnih oboroženih sil, ki so bolj pripravljene na nove naloge – ohranjanje miru in stabilnosti v svetu ter krizni management.

Tudi Nemčija se je morala prilagoditi spremenjenim varnostnim zahtevam. Konec hladne vojne se je namreč simbolično zgodil tam, kjer se je tudi začel – v Berlinu z rušenjem zidu, ki je delil mesto in hkrati tudi dva vojaško – politična bloka (Grizold in drugi, 1999: 97). Na oblikovanje nemške obrambne in varnostne politike in oboroženih sil po drugi svetovni vojni so vplivale predvsem izkušnje iz preteklosti (Weimarska republika in pruska vojaška tradicija ter nacionalsocialistična Nemčija druge svetovne vojne) in odnosi med zahodnim in vzhodnim blokom. Po 45 letih razdelitve, ko kot poraženka sama ni mogla vplivati na svojo prihodnost, je ponovno združena postala središčna sila integracijskih procesov in evropske varnostne politike. Zlasti v Evropi je prevzela aktivno vlogo v mednarodni politiki in varnostnih vprašanjih. Zvezna republika Nemčija je velika zagovornica širitve EU na Vzhod in večjega sodelovanja med evropskimi državami. Čeprav še vedno obstajajo določeni zadržki, tako zunaj kot znotraj države, glede vpletanja v konfliktno situacije in pošiljanja nemških vojakov v mirovne misije v tujino, je ZRN aktivna država na področju varovanja miru in stabilnosti v svetu.

Aktivnejša vloga na področju mednarodne varnostne politike je opozorila na slabosti in zastarelost nemškega nacionalnovarnostnega sistema, zlasti nemške vojske, ki je bila še vedno bolj prilagojena razmeram hladne vojne. Prav vloga Nemčije v mednarodni

skupnosti se je najbolj spremenila, zato je tudi njeno prilagajanje varnostnega in obrambnega sistema ter oboroženih sil novim razmeram najtežje. Razprave o preoblikovanju nemške vojske so pokazale togost in konzervativnost tako same vojske kot tudi strokovne javnosti. Predlogi prestrukturiranja so bili bolj ali manj podobni, nobeden pa ni predvidel radikalnih sprememb strukture vojske. Šele napad in grožnje mednarodnega terorizma so spodbudile nemško vlado, da je posvetila več pozornosti vprašanju varnosti države in zaveznic.

Reforma nemške vojske, ki je v teku in je predstavljena v diplomskem delu, naj bi prilagodila oborožene sile novim zahtevam države in zaveznic. Večina slednjih je svoje varnostne in obrambne politike že prilagodila novim nalogam – kriznemu managementu. Vzdrževanje množičnih vojsk, temelječih na splošni vojaški obveznosti, je postalo nepotrebno in neustrezno, zato je do danes veliko držav naborniški sistem popolnjevanja ukinilo. Nemčija kljub pritiskom zaveznic ne namerava ukiniti naborniškega sistema popolnjevanja, z reformo ga bo le omejila. Nezadostno financiranje pa je glavni razlog, da se že od samega začetka pojavljajo vedno večji dvomi, da bo reforma prinesla kakšno bistveno spremembo in prilagodila nemško vojsko novim nalogam v mednarodni skupnosti.

2 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET ANALIZE

Vsebino diplomskega dela sem razdelila na sedem tematsko zaokroženih celot oziroma poglavij. V drugem poglavju bom predstavila metodološki okvir naloge, postavila hipoteze ter s teoretično opredelitvijo in definiranjem osnovnih pojmov omogočila lažje razumevanje vsebine. V tretjem poglavju bom na kratko predstavila zgodovinski razvoj nemških oboroženih sil. V četrtem delu bom predstavila nacionalnovarnostni sistem Zvezne republike Nemčije. Preučila bom vlogo policije, njeno organizacijo in naloge, predstavila obveščevalne službe in področje civilne obrambe. Podrobneje se bom posvetila obrambnemu sistemu, predvsem nemškim oboroženim silam, njihovi strukturi, velikosti in vlogi v mednarodni skupnosti. Preko Haltinerjeve teorije o zatonu množičnih armad bom poskušala nemške oborožene sile umestiti v enega od tipov oboroženih sil. V petem poglavju bom predstavila geopolitični položaj države, njeno vlogo v mednarodni skupnosti, nacionalnovarnostno politiko, vire ogrožanja in odnose z nekaterimi sosednjimi državami. V šestem poglavju bom predstavila proces preoblikovanja nemške vojske, podrobneje se bom posvetila splošni vojaški obveznosti, v sedmem pa verificirala hipoteze in predstavila zaključke.

2.2 CILJI ANALIZE

V diplomski nalogi sem si zastavila naslednje cilje:

- analizirati dejavnike, ki so vplivali in še vedno vplivajo na oblikovanje nacionalnovarnostne politike Zvezne republike Nemčije;
- analizirati delovanje in strukturo nacionalnovarnostnega sistema;
- analizirati trende razvoja nemške vojske;
- analizirati nemške oborožene sile skozi Haltinerjevo teorijo o zatonu množičnih armad in umestiti v enega izmed tipov oboroženih sil;
- analizirati dejavnike, ki vplivajo na ohranjanje splošne vojaške obveznosti v ZRN.

2.3 PRISTOP IN UPORABLJENE METODE

Pri obravnavanju omenjene problematike je uporabljen zgolj teoretični pristop, iz katerega izhajajo tudi uporabljene metode. Temeljni metodi sta deskriptivna metoda s pojasnjevanjem ter metoda analize vsebine pisnih virov in strokovne literature.

Postopek zbiranja podatkov obsega sistematično zbiranje literature in internetnih virov ter selekcijo podatkov. V postopku obdelave podatkov sem uporabila metodo analize vsebine selekcioniranih virov, obsegala pa je predvsem naslednji komponenti:

- izpisovanje relevantnih podatkov,
- primerjava različnih kvalitativnih in kvantitativnih podatkov o isti temi.

V analizo sem vključila tudi zgodovinsko metodo, s katero sem poskušala prikazati zgodovinsko ozadje, ki bo pripomoglo k razumevanju sedanjih razmer.

2.4 HIPOTEZE

V nalogi bom testirala naslednje hipoteze:

a) Sedanja struktura nacionalnovarnostnega sistema ZRN je po koncu hladne vojne zaradi sprememb v mednarodnem okolju postala delno anahrona. Sedanji proces je poskus prilagajanja strateškemu konceptu zveze NATO iz leta 1999.

b) Sodelovanje ZRN v mirovnih operacijah zunaj območja zveze NATO v Jugovzhodni Evropi in Aziji je terjalo spremembe varnostnega sistema ZRN.

c) Zgodovinski, socialni in ekonomski razlogi so prispevali k ohranitvi splošne vojaške obveznosti v ZRN, kar je v nasprotju s Haltinerjevo teorijo o zatonu množičnih armad po koncu hladne vojne.

2.5 TEORETIČNE IN POJMOVNE OPREDELITVE

Nacionalno varnost lahko najsplošneje opredelimo kot varnost državnega naroda. Njena vsebina zajema: varnost nacionalnega ozemlja (vključno z zračnim prostorom in ozemeljskimi vodami), zaščito življenja ljudi in njihove lastnine, utrditev mednarodnega statusa države ter ohranitev in vzdrževanje nacionalne suverenosti (Grizold, 1992: 65).

Pri nacionalni varnosti gre torej za celoto razmerij med notranjimi (gospodarskimi, socialnimi, kulturnimi, političnimi, ekološkimi, vojaško - obrambnimi idr.) in zunanjimi (mednarodnimi) dejavniki. Razmerje med temi dejavniki se nenehno spreminja, kar zahteva sprotno prilagajanje in spreminjanje nacionalnovarnostne politike, na kateri so utemeljene varnostne dejavnosti sodobne družbe (Grizold, 1998: 3-4).

Nacionalnovarnostni sistem je konkreten model zagotavljanja nacionalne varnosti glede na varnostne zasnove posamezne države ter naravo organizacije te iste družbe v odvisnosti od razmerja med politično državo in civilno družbo. Politična država mora biti servis civilni družbi, ki mora s svojim varnostnim sistemom zagotavljati različne vidike nacionalne varnosti. Pri tem mora upoštevati realne razmere v tej državi, razmere v ožjem in širšem mednarodnem okolju ter tudi izkušnje različnih nacionalnovarnostnih sistemov sodobnih držav. Upoštevati pa mora tudi kulturno – civilizacijske zahteve sodobnega časa, ne le specifične varnostno – obrambne potrebe svoje države (Grizold, 1992: 70).

Civilna obramba pomeni tisti del obrambno – zaščitne dejavnosti družbe, katere prednost in namen je z nevojaškimi in nenasilnimi sredstvi zavarovati ljudi, družbene in osebne vrednote, gmotne in kulturne dobrine ter zagotoviti nepretrganost političnega, gospodarskega in kulturnega življenja v posamezniku in skupnosti neprijaznih razmerah – ob naravnih in drugih nesrečah, v izrednih razmerah in v vojni (Malešič, 1994: 68).

Po Javoroviću (Javorović in ostali, 1992: 25) je civilna obramba del obrambe in zaščite (v funkcionalnem in organizacijskem pomenu), ki se ukvarja z zaščito, obrambo in reševanjem prebivalstva in materialnih dobrin pred naravnimi in tehničnimi katastrofami in drugimi velikimi nesrečami ter pred vojnim rušenjem, z ustvarjanjem razmer za normalno življenje in delo na neprizadetih območjih, s sodelovanjem civilnega prebivalstva v neoboroženem boju in odporu proti napadalcu in z ustvarjanjem razmer za celotno obrambo in zaščito (opazovanje in obveščanje, zaledne dejavnosti prebivalstva ipd.).

Varnostno politiko lahko opredelimo v širšem in ožjem pomenu. V širšem pomenu gre za dejavnost za vnaprejšnjo pripravo zaščite pred viri ogrožanja (ki jih je kot take treba zaznati ali prepoznati) v naravi, družbi ter med družbami. Cilj je zagotavljanje varnosti in zavarovanje temeljnih vrednot družbe pred vsemi možnimi nevarnostmi. V ožjem

pomenu pa je varnostna politika skupek vseh ukrepov, dejavnosti in ravnanj, ki so namenjeni vzpostavitvi nacionalnovarnostnega sistema. Cilj varnostne politike v ožjem pomenu je zasnova mehanizmov in sredstev, s katerimi se zagotavlja notranja in zunanja varnost družbe, in pomeni konkretizacijo političnih, organizacijsko – tehničnih in drugih načel varnostne politike v širšem pomenu (Grizold, 1992: 70). Po Anžiču (Anžič, 1997: 38) pa je varnostna politika skupna dejavnost državljanov (njihovega varnostnega samoorganiziranja), družbe (tudi društev, drugih asociacij, pa tudi neinstitucionalnih oblik) ter države. Dejavnost zajema ne samo varnostne in obrambne dejavnosti in prizadevanja, temveč tudi vsa tista, ki imajo kakršenkoli pomen za nacionalno varnost. To pa so pravna, socialna, ekonomska, politična, ekološka prizadevanja in dejavnosti. Pri izvajanju teh dejavnosti, hotenj in prizadevanj so različni subjekti različno vplivni oziroma imajo različno stopnjo moči. Ta se kaže v štirih temeljnih vidikih: politična moč, ekonomska moč, ideološka moč in varnostno – obrambna moč.

3 NASTANEK SODOBNIH OBOROŽENIH SIL ZRN

Nemčija je ena od domovin naborniškega sistema popolnjevanja oboroženih sil. Že leta 1733, več kot pol stoletja pred oblikovanjem francoske »levée en masse«, je pruski kralj Friderik Wilhelm I. uvedel kantonski sistem popolnjevanja pruske vojske. Vsak garnizon se je popolnjeval z moškimi določenega vojaškega okraja (kantona). Vsi odrasli moški, z izjemo članov plemstva in premožnejših, so bili z zakonom obvezani vstopiti v vojsko, če je primanjkovalo osebja. V vojnah Friderika II, sina Friderika I., je pruska vojska utrpela velike izgube. Pomanjkanje vojakov je povzročilo spremembo kantonskega sistema (Unterseher, 2003: 63).

Pomemben vpliv na razvoj Nemčije je imela francoska revolucija (1789 – 1794). V začetku Nemčija ni slutila, kakšna bo ekspanzivna moč revolucije, veselila jo je le slabitev velikega nasprotnika – Francije. Zaradi težnje po ohranitvi države, dotedanje verske in socialne ureditve (po ohranitvi fevdalizma), so nemški vladarski krogi v obdobju 1792 – 1815 državo vpletli v številne dolge in težke koalicijske vojne proti Franciji. Nemško fevdalno cesarstvo se je začelo rušiti. Pod Napoleonovim pritiskom je 16 največjih nemških držav z desnega brega Rena in južne Nemčije izstopilo iz rajha in leta 1806 ustanovilo Rensko zvezo pod protektoratom Francije. S tem je bilo konec Rimskega cesarstva. Tudi vojske nemških držav so se razvijale pod neposrednim francoskim vplivom. Avstrija in Prusija sta se odrekli kabinetnemu vojskovanju, opustili sta taktiko linijskih okopov ter prešli na oblikovanje ustreznih taktičnih in operativnih teles. Med leti 1808 in 1812 je Prusija izvajala »Krümper sistem«¹, ki je sledil idejam generala von Scharnhorsta. Razlog za takšen sistem bi lahko pripisali dejstvu, da je bila Prusiji dovoljena le stalna vojska, katero je sestavljalo 42.000 mož, kar jo je omejevalo pri oblikovanju izurjene rezervne sestave. Sistem Krümper je zajemal vse moške prebivalce Prusije določene starosti, ki so bili sposobni služiti, vključno z bogatimi in nižjim plemstvom (Unterseher, 2003: 63). Baden je že leta 1803 izvedel vojaško reformo. Oblikoval je centralno vojaško upravno telo – vojno ministrstvo (Kriegskommission) in začel postopoma uvajati delno vojaško obveznost.

¹ Krümper je starinski pogovorni izraz za mlade, nedavno rekrutirane vojake. Dobesedno pa izraz pomeni pohabljenec (Unterseher, 2003: 63).

Württemberg je reformiral vojsko leta 1805. Uvedena je bila splošna vojaška obveznost, povečalo se je število vojakov, začelo se je urjenje lahke pehote. Tudi bavarska vojska je leta 1809 doživela velike spremembe. Poleg aktivne vojske se je po francoskem vzoru oblikovala tudi teritorialna enota (Nationalgarde), leta 1812 pa je bil sprejet zakon o splošni vojaški obveznosti (VE, 1973: 23).

V nemško francoski vojni (1870 – 1871) je prvič nastopila resnično enotna nemška vojska (vključno z Bavarsko in Württembergom, v katerih je težnja po samostojnosti bila najmočnejša). Iz vojne je Nemčija izšla dokončno združena federalna država². Na čelu rajha je bil car, vrhovni poveljnik oboroženih sil v vojni in miru. Agresivna združitevna politika je narekovala tudi razvoj nemških oboroženih sil. Moltke je v novo nemško vojsko prenesel duh, metode in organizacijo pruske vojske. Po združitvi je organizacija vojske temeljila na vojnem zakonu, ki je zadržal veliko značilnosti vojske Severnonemške zveze. Nemške oborožene sile so sestavljali kontingenti Prusije, Bavarske, Saksonije in Würtemberga. Enote manjših držav so se vključile v sestavo pruske vojske. Formalno ni bilo zveznega vojnega ministra, obstajala so ministrstva posameznih kraljevin. Dejansko pa je prusko vojno ministrstvo prevzelo vodilno vlogo pri organizaciji in upravljanju skupne vojske, pruski generalštab je imel pravico izdelovati načrte in izvajati ustrezne priprave. Leta 1883 je nastal veliki generalštab kot zvezna vojaška ustanova. Vojska je bila razdeljena na stalno in poslednjo obrambo (Landsturm), vojaška obveznost v stalni vojski, rezervi in Landwehr je trajala 12 let. V poslednjo obrambo so bili zajeti vsi obvezniki do 42. leta (VE, 1973: 24 – 25).

Nadaljnji razvoj nemške vojaške sile je vse jasneje odražal izrazite ekspanzionistične težnje nemških vodilnih krogov. V letih od 1890 do 1912 so potekale številne vojaške reforme, najopaznejše pa je bilo konstantno povečevanje mirnodobnih sil. Težišče razvoja se je preneslo na vojaško mornarico. Leta 1875 je nemška vojska štela 401.659 vojakov (od 42 milijonov prebivalcev), leta 1912 pa je obseg sil znašal 668.838 ljudi – en odstotek celotnega prebivalstva (VE, 1973: 25).

Ob vstopu v prvo svetovno vojno je položaj načelnika štaba vrhovnega poveljstva zasedal general Moltke, leta 1916 pa je položaj prevzel feldmaršal Hindenburg. Z

² Predsednik pruske vlade (od leta 1862) Bismarck je v desetih letih uspel rešiti dolgo nerešeno vprašanje nemške enotnosti. Pruska vojska pod neposrednim vplivom feldmaršala Helmuta Moltkeja, načelnika generalštaba, se je modernizirala. Moltke je razvil teorijo in prakso ofenzivne strategije - bliskovitega predora v središče sovražnih sil (VE, 1973: 24).

njegovim prihodom je vrhovno poveljstvo dejansko prevzelo vodstveno vlogo v državi. Vpliv vlade na vodenje vojne je bil neznaten. V vojni je Nemčija aktivirala okoli 13.250.000 vojakov (19,6 % celotnega prebivalstva), izgube pa so znašale 13,5 % vseh vojakov (VE, 1973: 27).

Po porazu nemške carske vojske, podpisu versajske mirovne pogodbe in nastanku nove nemške države – Weimarske republike (1919 – 1933) se je slednja zavezala, da bo njena vojska zapustila zasedeni del Francije (Alzacijo in Loreno) ter evakuirala zasedena ozemlja v Evropi. Država je morala predati 5.000 topov, 25.000 mitraljezov, 3.000 minometov, 1.700 letal, vse podmornice, 150.000 vagonov in 5.000 avtomobilov. Večji del vojske pa je bil po vrnitvi v državo razpuščen. Letala, tanki in podmornice so bili prepovedani. Predvidena je bila demilitarizacija desnega brega Rena, popoln nadzor oboroženih sil s strani civilne vlade povojne Weimarske republike in ukinitve generalštaba³. Ob podpisu versajškega miru je morala Nemčija ukiniti splošno vojaško obveznost, prepovedana je bila vsakršna evidenca obveznikov, dovoljena je bila poklicna najemniška vojska⁴ v velikosti 100.000 vojakov (od tega 4.000 oficirjev) in vojaška mornarica v velikosti 15.000 vojakov.

S porazom v prvi svetovni vojni pa militaristični duh v Nemčiji ni bil zlomljen. Sprejete so bile le skromne omejitve iz versajske mirovne pogodbe, vojaški kader pa je še naprej vodil militaristično politiko. Dovoljena poklicna najemniška vojska, od leta 1921 imenovana Reichswehr, je služila kot legalna osnova za oblikovanje bodočih oboroženih sil. Osnovni namen Reichswehr, zaradi katerega so bile zaveznice naklonjene njenemu nenehnemu večanju, je bil boj proti naprednimi, socialističnimi silami v Nemčiji (VE, 1973: 29).

Reichswehr sta sestavljali kopenska vojska (Reichsheer) in vojaška mornarica (Reichsmarine). Poveljnik oboroženih sil je bil minister za Reichswehr, podrejena sta mu bila načelnik Uprave kopenske vojske in načelnik Uprave vojne mornarice. V sestavi Uprave kopenske vojske je bil Trupni urad (Truppenamt), za čimer se je

³ <http://www.germanculture.com> (12.1.2003)

⁴ Strah pred revolucijo 1918 je botroval zahtevam po oboroženih silah v Nemčiji. Revolucija je zajela skoraj vsa večja nemška mesta. V nemški vojski so ustanovili okoli 10.000 vojaških svetov in Centralni vojaški svet (Centralsoldatenrat), ki so zahtevali takojšnjo demobilizacijo, oblikovanje milice in izobraževanje oficirskega kadra po volilnem sistemu. Vojska je postala eno od osnovnih žarišč revolucije. Na predlog bivšega vrhovnega poveljstva, s soglasjem Antante, je 9.1.1919 nastala vojska prostovoljcev (Freikorps), katere jedro so tvorili desničarski oficirji (VE, 1973: 27).

dejansko skrival generalštab (nasledil je staro tradicijo in kader). Prvi načelnik uprave kopenske vojske in tvorec Reichswehr je bil general Zekt, ki je propagiral profesionalno in hitro gibljivo vojsko, njegove ideje so bile osnova kasnejše nacistične vojne doktrine (VE, 1973: 29 – 30).

Oborožene sile Nemčije v obdobju Weimarske republike pa ni predstavljal samo Reichswehr. Do leta 1932 je bila ustanovljena ilegalna vojska Črni Reichswehr, sestavljena iz nacionalističnih organizacij, ki je štela 300.000 pripadnikov. Nationalsocialistična stranka je že leta 1921 urila jurišne odrede SA (Sturmabteilung), enote, namenjene boju proti komunizmu in podpori Nationalsocialistične stranke v boju za oblast. Hitler je leta 1925 kot osebno gardo ustanovil zaščitni odred SS (Schutzstaffel), iz katerega so se kasneje razvile nacistične vojaške in policijske SS enote. Ob invaziji na Poljsko leta 1939 je bila nemška vojska najboljše opremljena sila na svetu⁵.

Neposredno po prihodu na oblast so nacisti zavrnili vse omejitve versajske mirovne pogodbe ter pričeli ustvarjati močno vojaško silo. Hitlerjeva vlada je oblikovala tajni Svet za obrambo rajha (Reichsverteidigungsrat), ki je imel nalogo usklajevati ekonomske in politične napore za izgradnjo bodoče vojske. Ustanovljeno je bilo Ministrstvo za letalstvo. Nove oborožene sile so se leta 1935 preimenovala v Wehrmacht, uvedena je bila tudi splošna vojaška obveznost. Sočasno se je razvila nacistična doktrina, ki je predvidevala totalno vojno, v katero bi bilo vključeno celotno prebivalstvo. Vojak je bil osvobojen vsakršne etike, od njega se je zahtevala samo brezpogojna poslušnost (VE, 1973: 31 – 33).

Oborožene sile Nemčije so leta 1935 sestavljale kopenska vojska (Heer), vojna mornarica (Kriegsmarine) in vojno letalstvo (Luftwaffe). Vsaka je imela svojega poveljnika, podrejenega vojnemu ministru in poveljniku Wehrmacht. Slednji je kot vrhovni poveljnik neposredno odgovarjal Hitlerju. Oživel je do tedaj prikriti Generalštab kopenske vojske. Za popolnjevanje Wehrmacht in evidenco obveznikov je skrbel Oddelek za popolnjevanje v Poveljstvu kopenske vojske. V vojaško obveznost so bili zajeti obvezniki, stari od 18 do 45 let. V oborožene sile so bile posredno ali neposredno vključene tudi nacistične vojske in polvojaške organizacije. Poveljevanje je bilo združeno v Vrhovnem poveljstvu oboroženih sil (VE, 1973: 31).

⁵ <http://www.germanculture.com> (12.1.2003)

Maja 1945 je Nemčija podpisala brezpogojno kapitulacijo. V drugi svetovni vojni je izgubilo življenje 4 milijone pripadnikov Wehrmacht (40 % vseh mobiliziranih) in 600.000 civilistov (VE, 1973: 35).

Zmagovalke so videle vzrok za Hitlerjev napad na Evropo leta 1939 v veliki, združeni nemški državi z velikim industrijskim potencialom, zato so se na Jaltski konferenci 1945 zavzele za popolno demilitarizacijo Nemčije. Okupacijsko politiko zaveznic so sestavljale tri komponente: zmanjšanje Nemčije v meje iz leta 1937, preselitev Nemcev iz držav Vzhodne Evrope ter decentralizacija politične in ekonomske oblasti v štirih okupacijskih conah poveljne Nemčije.

Na oblikovanje nemške obrambne politike in oboroženih sil po porazu v drugi svetovni vojni so vplivale izkušnje prve nemške republike (Weimarske republike 1918 - 1933), ki so podedovale vojaško tradicijo pruske države (drugega rajha od leta 1871 do 1918), zunanja in varnostna politika tretjega rajha (Nacionalsocialistične Nemčije v letih 1933 – 1945), ter hladna vojna med zahodnimi državami (Veliko Britanijo, Francijo in ZDA) in njihovo zaveznico med drugo svetovno vojno, Sovjetsko zvezo.

Leta 1949 je tako iz treh zahodnih okupiranih con nastala Zvezna republika Nemčija, Sovjeti pa so kot odgovor iz četrte okupirane cone ustanovili Nemško demokratično republiko (DDR). Meja med državama je postala hkrati frontna črta med sovražnima blokoma, nemško ozemlje pa bi v primeru spopada postalo bojišče med zvezo NATO in Varšavskim paktom.

3.1 ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

24. maja 1949 je stopil v veljavo Temeljni zakon (Grundgesetz), s čimer je bila ustanovljena Zvezna republika Nemčija z začasnim glavnim mestom Bonnom. Marshallov plan je državo hitro navezal na zahodno gospodarstvo.

Temeljni zakon, mišljen kot začasna ustava, je utemeljil državo na štirih načelih: demokraciji, federalizmu, vladavini prava in sociale. Zakon ni urejal zadev v zvezi z obrambo države in oboroženimi silami, kajti to je bilo v rokah zaveznic.

Politične razmere v letih 1949 in 1950 so se dramatično spreminjale. V obdobju 14 mesecev so trije dogodki določili nadaljnjo politiko ZRN. Prvi je bil podpis pogodbe o

severnoatlantskem zavezništvu v Washingtonu, in sicer med ZDA, Kanado in desetimi zahodnoevropskimi državami, kar se je zgodilo šest tednov pred sprejetjem Temeljnega zakona. Drugi dogodek je nedvomno oblikovanje Nemške demokratične republike oktobra 1949 kot odgovor na ustanovitev ZRN. Tretji dejavnik pa je bil vdor Južne Koreje v Severno Korejo junija 1950. S tem zadnjim dogodkom se je tako rekoč preko noči spremenila ameriška ocena verjetnosti sovjetskega napada na Zahodno Evropo. Jeseni leta 1950 so države začele oblikovati organe zveze NATO, ameriške sile pa bi bile tudi v miru stacionirane v Evropi. Ameriška vlada je prišla tudi do zaključka, da obramba Zahodne Evrope zahteva tudi oborožitev ZRN. Francija, nenaklonjena ameriškemu predlogu⁶, je predlagala ustanovitev Evropske obrambne skupnosti (European Defense Community - EDC)⁷, v katero bi bile popolnoma integrirane zahodnonemške oborožene sile, ideja pa je kmalu propadla. Tudi znotraj ZRN se je pojavilo nestrinjanje glede ponovnega oboroževanja, oblikovalo se je prvo nemško mirovno gibanje. Jeseni 1954 so se zaveznice in ZRN dogovorile o oblikovanju kopenske vojske, vojnega letalstva in vojne mornarice pod skupnim imenom Bundeswehr, ki bi bila v miru pod poveljstvom ZRN, v vojni pa bi poveljstvo nad oboroženimi silami prešlo na NATO (nemško letalstvo je popolnoma integrirano v sile NATO tudi v miru). Zahodna Nemčija se je odpovedala kemičnemu in jedrskemu orožju in leta 1947 postala članica ZEU, leta 1955 pa 15. članica zveze NATO. Junija 1967 je bila ZRN med ustanovitvenimi članicami Evropske skupnosti (IMDE, 1993: 1063 – 1065). ZRN je bila v veliki meri varnostno-politično odvisna in politično-pravno omejeno suverena (Hellmann, 2002: 1).

Prva generacija političnih in vojaških voditeljev ZRN je imela osebne izkušnje z Weimarsko republiko in nacizmom, zato so morali oblikovati oborožene sile, primerne drugi nemški republiki. Razvil se je koncept »državljeni v uniformi«, ki pripadnikom Bundeswehr zaradi vojaške službe ni odvzel političnih pravic, temveč jim je omogočil enakopravno sodelovanje v političnih procesih in jih tako povezal z družbo. ZRN si je prizadevala oblikovati oborožene sile, ki bi bile »apolitične«⁸, zato jih je podredila

⁶ Tudi francoski strokovnjaki so bili mnenja, da bi bila obramba Zahoda (pred Sovjetsko zvezo brez sodelovanja Nemčije) težka, če ne celo nemogoča. Verjeli so, da Nemčija, četudi oborožena, ni več predstavljala nobene nevarnosti (niti neposredne niti v bližnji prihodnosti) (McGeeham v Ripsman, 2000: 27).

⁷ EDC bi bila oblikovana po modelu Evropske skupnosti za premog in jeklo (predhodnice Evropske skupnosti).

⁸ T.i. apolitičnost ni uspela oboroženim silam Weimarske republike. Reichswehr namreč ni nikoli sprejela države, temveč je prisegla zvestobo Adolfu Hitlerju.

izvoljeni civilni oblasti. Priprave na vojno ali agresijo so izrecno prepovedane v 26. členu Temeljnega zakona, ZRN pa se lahko pridruži organizaciji kolektivne varnosti za vzdrževanje miru (člen 24 Temeljnega zakona). Splošna vojaška obveznost za moške je določena v 12a členu, omogočen pa je tudi ugovor vesti (člen 4 Temeljnega zakona). Bundeswehr je subjekt zakonodaje demokratične države. Nadzor nad oboroženimi silami vrši civilna oblast: zvezna vlada, Bundestag in obrambni minister, ki je v miru poveljnik oboroženih sil. V primeru napada na ZRN (Verteidigungsfall, ki je natančno določen v 115b členu Temeljnega zakona) pa poveljstvo preide na zveznega kanclerja in preko njega na NATO SACEUR. Ukrepi za ohranjanje demokratičnega civilnega nadzora v primeru kriznih razmer so zapisani v Temeljnem zakonu (člen 115 c – e) (IMDE, 1993: 1065 – 1066).

Vloga Bundeswehr je bila torej odvratanje napada s konvencionalnim orožjem in v primeru napada na ZRN in zaveznice obramba in ponovna vzpostavitev integritete teritorija ZRN in NATO. Bundeswehr ni bilo mogoče napotiti izven območja NATO, prav tako pa ni imela nobene druge varnostne ali zunanje-politične vloge. V 80-ih letih je nemška varnostna politika temeljila na treh načelih, in sicer:

- »renunciation force« (nemške oborožene sile so se odpovedale klasični vlogi oboroženih sil, razen v primeru samoobrambe);
- mednarodno sodelovanje;
- težnja k mirnim rešitvam s pomočjo pogajanj.

Zahodnonemška varnostna politika je bila hkrati politika NATO. Vse od leta 1955 je ZRN oblikovala vlogo Bundeswehr, njene napotitve, oborožitvene sisteme in strukturo skupaj z zaveznicami NATO. Zavedala pa se je pomembnosti svojih oboroženih sil znotraj zavezništva, saj je predstavljala največji delež konvencionalnih sil na frontni črti z Vzhodom. Gestrateški položaj⁹ je državo silil v sodelovanje z vzhodnimi državami.

⁹ Tanki Varšavskega pakta so bili stacionirani manj kot uro stran od Hamburga, bojna letala pa pet minut manj. Razdalja med zahodno in vzhodno mejo ZRN na najožjem delu je znašala manj kot 160 kilometrov. Položaj so poslabšale tudi številne meje. Poleg meje z NDR in Češkoslovaško je mejila na nevtralni Avstrijo in Švico, Baltik in Severno morje ter pet držav NATO. Zaradi majhnih razdalj in modernih orožij so obrambne politike vseh teh držav neposredno vplivale na ZRN. Oddaljenost najmočnejše zaveznice ZDA pa je pomenila še dodatno oteževalno okoliščino (IMDE, 1993: 1066).

3.1.1 Bundeswehr

Neposredno po vojni na nemškem teritoriju ni bilo nobenih nemških oboroženih formacij, kar je bila posledica sklepov Potsdamske konference, ki so nalagale Nemčiji popolno demilitarizacijo oziroma popolni nadzor nad njeno vojaško industrijo. Toda spremembe v mednarodnem okolju so že leta 1950 privedle do oblikovanja oborožene formacije z imenom Policija pripravljenosti (Bereitschaftspolizei)¹⁰ v številu 30.000 mož. Tri leta kasneje je bila ustanovljena Mejna policija (Grenzschutz), ki je štela 20.000 pripadnikov. Leta 1954 je ZRN bilo dovoljeno ustanoviti oborožene sile v številu 500.000 vojakov, od katerih bi bilo 385.000 pripadnikov kopenske vojske, 80.000 vojakov vojaškega letalstva, 1.320 bojnih letal, okoli 180 ladij in 35.000 pripadnikov vojaške mornarice (VE, 1973: 46).

Dejansko je bila nemška zvezna armada ustanovljena leta 1955, ko je Bundestag izglasoval zakon o rekrutaciji prostovoljcev. Večina prostovoljcev je bila veteranov Wehrmacht, ki so služili v zvezni mejni policiji (Bundesgrenzschutz - BGS). Opremo in oborožitev je priskrbel ameriška vojska. Bundestag je kmalu razglasil splošno vojaško obveznost. Do konca leta 1956 je vojska štela okoli 65.000 vojakov, vključno z 10.000 prostovoljci iz zvezne mejne policije (BGS)¹¹.

Ponovni pojav nemških oboroženih sil je bila neposredna posledica hladne vojne. Londonska in pariška pogodba 1954 sta omogočila ZRN vstop v NATO. Zavezniške sile so ostale v ZRN in z izjemo francoskih so bile skupaj z zahodnonemškimi pod združenim poveljstvom NATO. Nemčiji je bila dodeljena izključno obrambna vloga, Bundeswehr pa je predstavljala največjo komponento kopenskih sil NATO v centralni Evropi. V primeru spopada med zvezo NATO in Varšavskim paktom, čigar območje bi najverjetneje bilo ozemlje obeh Nemčij, je bila glavna naloga Bundeswehr zastraševanje in obramba nemškega teritorija in vzhodnih meja Nemčije.

Kmalu po ustanovitvi Bundeswehr se je pojavilo vprašanje, ali naborniški sistem lahko zagotavlja dovolj učinkovite oborožene sile v boju. Ena izmed rešitev je bila povečanje števila t.i. Zeitsoldaten, ljudi, pripravljenih služiti v oboroženih silah 2 do 15 let, in uvedba orožja, za katero je potrebno malo visoko usposobljenih ljudi.

¹⁰ Z odobritvijo vlad ZDA, Velike Britanije in Francije.

¹¹ <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/detoc.html#de0155> (22.1.2003)

Takšen koncept je reševal tri probleme: zmanjšal je vpliv natalitete na število nabornikov, ustvarjene so bile učinkovite oborožene sile, začel se je razvoj vojaške industrije, s čimer se je zmanjšala odvisnost Bundeswehr od tuje vojaške opreme. Koncept visoko tehnološke obrambe z zmanjševanjem človeškega dejavnika pa je neizbežno vodil k zaključku, da bi bil popolnoma uspešen, če bi vanj vključili tudi jedrsko orožje. ZRN si tega ni mogla privoščiti ne le iz političnih razlogov, temveč tudi zaradi dejstva, da bi uporaba jedrskega orožja v visoko urbaniziranem območju Zahodne Nemčije privedla do katastrofalnih rezultatov, poleg tega pa bi takšen koncept zahteval ogromna sredstva. Država se je zato posvetila krepitvi konvencionalne obrambe. Bundeswehr je narasla z začetnih šestih divizij leta 1965 na 12 (kar je bila po načrtih o oblikovanju iz petdesetih let zgornja meja moči oboroženih sil). Leta 1964 pa je bila Teritorialna vojska (Teritorialheer) preoblikovana v domovinske obrambne sile, zadolžene za nudenje podpore aktivnemu delu kopenske vojske – manevrskim silam (Feldheer). Za krepitev konvencionalne sposobnosti Bundeswehr je bilo potrebno razviti elastično strukturo, sposobno s kombiniranjem moderne tehnologije in teritorialnih značilnosti nemškega prostora zaustaviti napad z vzhoda brez velike škode na bojišču (brez prehoda jedrskega praga). Temelj strukture bi morale predstavljati lahke pehotne formacije, v večjem delu sestavljene iz lokalnega prebivalstva, opremljene z lahkimi transporterji in novimi protitankovskimi raketnimi sistemi. Koncept je zahteval veliko človeškega potenciala v oboroženih silah, zato je leta 1969 samostojno poveljstvo Teritorialne vojske prešlo pod nadzor Feldheer. Začele so se organizirati t.i. Jäger brigade, velike teritorialne formacije, ki so prevzele zaščito zaledja. Tudi ta koncept ni predstavljal zadovoljive rešitve. Pokazalo se je, da v spopadu visoke intenzivnosti, kakršen bi spopad med NATO in Varšavskim paktom nedvomno bil, lahka pehota ne bi bila dovolj učinkovita. Po uporabi protitankovskega orožja enote niso več sposobne za protiudar, postanejo stacionirane, kajti lahka oklepna vozila je lahko onesposobiti, zato jih je lahko izolirati in uničiti. Pojavila se je ideja o decentralizaciji obrambe, kar pomeni, da v določeni situaciji, odvisno od razmer na bojišču, poveljniki brigad delujejo precej samostojno, brez predhodnega kontakta z nadrejenimi štabi. V skladu s smernicami se je razvijala tudi Bundeswehr. Izboljšala se je tehnološko, organizacijsko in psihološko (poudarek na borbenem duhu, iniciativi). Konec sedemdesetih je bila v skladu z idejami razvita Vojaška struktura 4, ki je reorganizirala kopensko vojsko. Okrepila se je Teritorialna vojska, z namenom

povečanja fleksibilnosti pa je osnovna operativna enota postala brigada (namesto divizije) (Grizold in drugi, 1999: 100 – 102).

Oborožene sile ZRN so šteje leta 1980 okoli 495.000 pripadnikov. S Pariškim sporazumom so bile oborožene sile omejene na 500.000 pripadnikov. Nemčiji je bilo prepovedano proizvajati in posedovati jedrsko orožje. Najvišji organ za koordinacijo vojaških načrtov je bil Zvezni svet za obrambo, upravljanje pa je potekalo preko ministrstva za obrambo. Obvezna vojaška služba je trajala 15 mesecev. Kopenska vojska je štela 335.000 pripadnikov, 3.826 tankov (pretežno tipa Leopard), okoli 10.000 oklepnih transporterjev (pretežno tipa M-113 in Marder), 2.500 kosov artilerijskega orožja, organiziranih v operativno in teritorialno armado. Operativno armado so sestavljali 3 korpusi z 12 divizijami, 36 brigadami, 15 raketnimi divizionimi, tremi poveljstvi letalstva kopenske vojske. Teritorialna armada je zajemala 3 teritorialna poveljstva in 6 vojnih okrožij s 6 brigadami za teritorialno obrambo, 45 motoriziranimi pehotnimi bataljoni, 150 pehotnimi četami in večjim številom pomožnih enot. Vojaško letalstvo je sestavljalo 106.000 ljudi, 500 bojnih in okoli 530 pomožnih letal, 92 helikopterjev, 72 lanserjev taktičnega raketnega sistema protizračne obrambe »Hawk« in 216 lanserjev raketnega sistema protizračne obrambe »Nike Hercules«. Vojaška mornarica s 36.500 pripadniki je razpolagala s 24 podmornicami, 6 fregatami, 6 korvetami, 30 raketnimi in torpednimi ladjami (čolni), 27 minolovci, 50 desantnimi in 122 pomožnimi ladjami. Letalstvo vojne mornarice je imelo 146 bojnih letal. Mejne enote z 20.000 pripadniki so bile sodobno opremljene, zato so se štete kot del operativne armade (Vojni leksikon 1981: 385).

Glavnina oboroženih sil je bila integrirana v združene zavezniške sile NATO. Na teritoriju ZRN se je nahajalo tudi 365.000 vojakov držav članic zveze NATO, od tega jih je 239.000 pripadalo ZDA, 58.000 Veliki Britaniji, 36.000 Franciji, 25.000 Belgiji, 4000 Nizozemski in 3000 Kanadi (Vojni leksikon 1981: 386). Struktura oboroženih sil je bila neposredna posledica novega geopolitičnega položaja države, ki se je znašla na frontni črti med vzhodnim in zahodnim blokom.

3.2 NEMŠKA DEMOKRATIČNA REPUBLIKA

Nemška demokratična republika (NDR) je bila ustanovljena 7. oktobra 1949. Kot vodilna stranka je stopila v ospredje Socialistična stranka enotnosti (Sozialistische Einheitspartei – SED). NDR je bila kljub razglašeni samostojnosti odvisna od ZSSR¹². Leta 1950 je bila vključena v Svet za vzajemno ekonomsko pomoč (COMECON), pet let kasneje, 14. maja 1955, je vstopila v vzhodno vojaško zvezo Varšavski pakt. Pogoj za članstvo pa je bila ustanovitev oboroženih sil. Nationale Volksarmee (NVA) je nastala 18. januarja 1956. Že leta 1950 je bilo ustanovljeno ministrstvo za državno varnost (Ministerium für Staatssicherheit – MfS), t.i. nadzorni instrument. Gospodarska kriza, nezadovoljstvo prebivalstva in posledično vedno večji beg na Zahod je povzročil gradnjo berlinskega zidu, kasnejšega simbola hladne vojne.

Že ob ustanovitvi NDR 1949 je imela država ministrstvo za zunanje zadeve, ki ga ZRN takrat še ni imela. Hitra ustanovitev vzhodnonemških oboroženih sil – NVA, ki so šteje 120.000 vojakov, je bila gesta nacionalizma, ki je svet ni mogel prezreti.

3.2.1 Nacionalna ljudska armada

Nemške oborožene sile so nastale iz policijskih formacij pod upravo Združenja nemških oficirjev, ustanovljenega med nemškimi ujetniki v SZ septembra 1943. Julija 1946 se je oblikovala Nemška narodna policija, julija 1948 pa so bile ustanovljene t.i. kasarniške enote Nemške narodne policije za zaščito meja. Slednje so predstavljale rekrutno jedro oboroženih sil. Leta 1950 so bile ustanovljene enote varnosti narodne policije, ki so obsegale pehotne, artilerijske, tankovske, pionirske enote ter enote za zveze – skupno 60.000 ljudi. Oborožene sile NDR so sestavljale Nacionalna ljudska armada (Nationale Volksarmee – NVA), mejne enote in druge oborožene formacije (policijske, delavske bojne skupine in enote za zračno zaščito) (VE, 1973: 41). NVA je bila sestavljena iz kopenske vojske, vojnega letalstva s protizračno obrambo ter vojne mornarice in je štela skupno 162.000 pripadnikov (Vojni leksikon 1981: 386). Vrhovni poveljnik je bil predsednik Državnega sveta, oborožene sile pa je neposredno upravljalo ministrstvo za obrambo. Organ v sestavi ministrstva je bil Generalni inšpektorat z upravami za posamezne rodove (s politično, kadrovske, sanitetno idr. službo). Vojaška služba je trajala 18 mesecev.

¹² 25. marca 1954 je ZSSR razglasila suverenost NDR

Kopenska vojska je imela okoli 108.000 ljudi, 2.660 tankov (pretežno tipa T-54 in T-55), 2.380 oklepnih transporterjev, artilerijsko in ostalo oborožitev, organizirano v 2 tankovski in motorizirane strelske divizije in druge enote. Vojaško letalstvo in protizračna obramba sta imela 38.000 ljudi, okoli 500 bojnih in pomožnih letal ter helikopterjev. Vojaška mornarica je imela 16.000 pripadnikov, 15 raketnih in 48 torpednih čolnov, 30 patroljnih čolnov in ladij, 51 minolovcev, 14 desantnih in 86 pomožnih ladij. Mejne enote so štejele 46.500 ljudi, enote notranje varnosti 25.000, delavska milica 500.000, opremljena rezerva pa okoli 300.000 pripadnikov. Glavnina NVA je bila vključena v združene sile Varšavskega pakta. Na ozemlju NDR so se nahajali tudi deli oboroženih sil ZSSR (okoli 20 divizij kopenske vojske in letalske enote) (Vojni leksikon, 1981: 386).

3.3 ZDRUŽITEV

Sovjetska zveza in vlada Nemške demokratične republike sta odločno zavračali misel na ponovno združitve Nemčije, zadržane pa so bile tudi zahodne sile. Zvezni kancler Helmut Kohl je predlagal načrt, po katerem je bila državna enotnost zasnovana kot večstopenjski proces. Iz NDR je v zadnjih letih obstoja pobegnilo vedno več ljudi, država je vidno usihala, razpisali so prve svobodne volitve. Nova vlada pod vodstvom Lotharja de Maziera se je začela pogajati z vlado ZRN o pogojih združitve. Prva stopnja je bila denarna, gospodarska in socialnovarstvena zveza obeh držav, ki je začela veljati 1. julija 1990. Nemška marka je postala edino plačilno sredstvo. Naposled je tudi Sovjetska zveza soglašala z združitvijo in članstvom združene Nemčije v zvezi NATO. 3. oktobra 1990 se je v Berlinu Nemška demokratična republika pridružila Zvezni republiki Nemčiji.

Države zmagovalke druge svetovne vojne so septembra 1990 v Moskvi sklenile »pogajanja 2 plus 4¹³« o združitvi obeh Nemčij, novembra 1990 pa je 22 članic NATO in Varšavskega pakta podpisalo dogovor o omejevanju konvencionalnih sil v Evropi - CFE (Conventional Forces in Europe), s katerim so bili določeni tudi pogoji združitve.

¹³ Pogovori 2 plus 4 so predstavljali pogajanja med nekdanjimi zaveznicami v drugi svetovni vojni in okupacijskimi silami v Nemčiji (ZDA, SZ, Francijo, Veliko Britanijo) ter ZRN in NDR glede združitve in nadaljnjim razvojem nemških oboroženih sil.

Ob združitvi obeh Nemčij popolna integracija NVA ni bila mogoča. Po podatkih The Military balance 1991-1992 je bilo leta 1990 v sestavi vzhodnonemške vojske okoli 170.000 ljudi. Bundeswehr je prevzela tudi vso oborožitev nekdanje sosede, in sicer 1.725 tankov T-54/55, 549 tipa T-72M, 143 lahkih tankov PT-76, izvidniške transporterje itd. Le petina oficirjev nekdanje NVA se je vključilo v Bundeswehr. Večina opreme in oborožitve je danes zastarela in ni več v uporabi, pa tudi sicer ni ustrezala standardom NATO.

Po sporazumu CFE med ZDA, Veliko Britanijo, Francijo in nekdanjo Sovjetsko zvezo je morala Nemčija do konca leta 1994 zmanjšati obseg oboroženih sil na 370.000 ljudi, 4.166 tankov, 3.446 bojnih vozil pehote, 2.705 kosov topniškega orožja, 900 letal in 306 bojnih helikopterjev (Grizold in drugi, 1999: 103). Po dogovoru s takratno sovjetsko vlado o umiku njenih sil iz združene Nemčije je 31. avgusta 1994 poslednji ruski vojak zapustil nemška tla.

Prihodnost nemških oboroženih sil je bila v 90-ih vse prej kot gotova. Na vrhuncu združevanja je zalivska vojna prinesla v ospredje nemških političnih razprav vprašanje sodelovanja Bundeswehr v »out-of-area« operacijah (operacijah zunaj območja zveze Nato), operacijah vsiljevanja in vzdrževanja miru OZN in izpolnjevanja drugih mednarodnih obveznosti. Nemčija se je soočila tudi z občutljivo razpravo o svojih obveznostih do zveze NATO. Napotitev Sanitetne službe nemške vojske v OZN operacijo v Kambodži leta 1992 je sprožila nova vprašanja o morali in logistiki Bundeswehr. Leta 1991 se je število ugovornikov vesti podvojilo (s 74.000 leta 1990 na 150.000), politiki in vojaški strokovnjaki so prvič začeli resno razmišljati o profesionalnih oboroženih silah (IMDE, 1993: 1067).

Vse to je zahtevalo spremembe v strukturi oboroženih sil Nemčije. Prvi načrt prestrukturiranja (Bundeswehr Plan 93) naj bi pokrival obdobje od 1993 do 2005. Toda še isto leto, 1992, je bil sprejet Plan 94¹⁴, ki je predvideval popolno odpravo teritorialnih poveljstev in novo organizacijsko shemo, po kateri bi bila Bundeswehr razdeljena na manevrske sile ter sile za hitro posredovanje. Osnovni namen Plana 94 je bil omogočiti vključitev nemške armade v multinacionalne formacije, največja sprememba v sestavi nemške vojske pa je bilo oblikovanje sil za krizno posredovanje (predstavljale naj bi

¹⁴ Treba pa je poudariti, da ta in nadaljnji načrti, ki se nanašajo na 12-letno razvojno obdobje, predstavljajo samo smernice razvoja oboroženih sil in niso bili obvezujoči (Grizold in drugi, 1999: 103).

16 % celotnih oboroženih sil). Naborništvo ni bilo odpravljeno, se je pa reorganiziralo. Prvotno služenje se je skrajšalo na 10 mesecev. Zelo pomembna je bila rezervna sestava, saj nobena enota Bundeswehr (z izjemo sil za posredovanje) ni mogla brez rezervistov postati popolnoma operativna (Fleckenstein, 2000: 84).

Leta 2002 se je začel nov proces preoblikovanja zvezne armade, ki trenutno še poteka, predvidoma pa naj bi bil končan leta 2006, kar bom predstavila v nadaljevanju.

4 STRUKTURA NACIONALNOVARNOSTNEGA SISTEMA ZRN

4.1 OBRAMBNI SISTEM ZRN

Nemški obrambni sistem je prepleten z obrambnim sistemom zveze NATO. Celovita obramba, sestavljena iz segmenta vojaške (NATO in nacionalne) in civilne obrambe (NATO in nacionalne). Njen namen je zagotoviti mir, svobodo in zaščito državljanov v vsakršnih razmerah (Bešker, 1992: 94).

4.1.1 *Bundeswehr in njene naloge*

Naloge nemških oboroženih sil so opisane v brošuri Bundeswehr Sachstand 2002¹⁵:

- ohranjanje suverenosti ZRN v miru (nadzor zračnega prostora, suverenosti nad zračnim prostorom, nadzor teritorialnih voda v sodelovanju z drugimi ustanovami so stalne naloge Bundeswehr v miru, poleg tega pa sodeluje tudi pri varovanju zračnega prostora);
- kolektivna obramba (varovanje integritete državnega ozemlja, vključno s teritorialnimi vodami in zračnim prostorom, vzdrževanje politične stabilnosti na področju odločanja zaveznic);
- preprečevanje kriz in konfliktov (Akcije v okviru preprečevanja konfliktov in obvladovanja kriznih razmer so za nemške obrambne sile trenutno najverjetnejše. Te akcije potekajo pretežno na evroatlantskem ozemlju, kvaliteta, obseg in reakcijski čas sil, namenjenih za preprečevanje konfliktov in reševanje kriznih situacij, je odvisen od oblike in obsega grožnje ter ustreznega načrtovanja zveze NATO.);
- reševanje in evakuacija (ukrepi reševanja in evakuacije so praviloma v nacionalni pristojnosti; potrebe po teh akcijah se pojavljajo kjerkoli po svetu, zahtevajo pa še posebno hitro razpoložljive sile s specifičnimi znanji);

¹⁵ http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/bundeswehr_2002.pdf (9.6.2003)

- nudenje pomoči (Bundeswehr se lahko uporabi tako kot pomoč pri naravnih in drugih težkih nesrečah v državi kot tudi v podporo humanitarnim in drugim akcijam ob katastrofah v tujini.);
- partnerstvo in kooperacija - kot trajni vojaški nalogi podpirata politične ukrepe za preprečevanje in pomoč v krizah in konfliktih, hkrati pa spodbujata medsebojno zaupanje, s tem pa tudi stabilnost). Ustvarjata predpogoje za transparentno delovanje v večnacionalnih akcijah in vajah.

4.1.2 Velikost oboroženih sil

Nemške oborožene sile sestavlja 296.000 vojakov, med katerimi je 107.000 nabornikov in 7.100 žensk. Rezervna sestava šteje 390.300 pripadnikov (moški do 45. leta starosti, oficirji do 60. leta) (The Military Balance 2002-2003: 42).

Tabela 4.1: Velikost oboroženih sil ZRN

	Število pripadnikov	Število nabornikov	Delež nabornikov (v %)	Število žensk	Delež žensk (v %)
Kopenska vojska	203.200	85.900	42,27	4.600	2,26
Vojaška mornarica	25.500	5.000	19,60	1.000	3,42
Vojaška letalstvo	67.300	16.100	23,92	1.500	2,23
Skupaj	296.000	107.000	36,15	7.100	2,39

Vir: prirejeno po The Military Balance 2002-2003: 42

4.1.3 Struktura, oborožitev in popolnjevanje oboroženih sil

Bundeswehr sestavljajo kopenska vojska, vojaško letalstvo in vojaška mornarica. Kopenska vojska šteje 203.200 pripadnikov, med njimi 85.900 nabornikov (delež nabornikov je tako 42,27 %) in 4.600 žensk (2,26 %). Vojaška mornarica šteje 25.500 vojakov (od tega 5.000 nabornikov, 1.000 žensk). Vojaško letalstvo šteje 67.300 pripadnikov, med katerimi je 1.500 žensk in 16.100 nabornikov.

Oborožene sile sestavljajo:

- glavne obrambne sile (Hauptverteidigungskräfte – v nadaljevanju HVK),
- krizne reakcijske sile (Krisensreaktionskräfte – v nadaljevanju KRK).

Glavne obrambne sile predstavljajo večji del oboroženih sil in so mobilizacijske sile nacionalne obrambe znotraj konteksta obrambe zveze NATO. Krizne reakcijske sile¹⁶ so hitre operacijske sile, namenjene začetni, prvi obrambi tako Nemčije in njenih zaveznic kot tudi delovanju v okviru operacij OZN ali NATO izven države.

V sestavi glavnih obrambnih sil (HVK) so trije korpusi (I. nemško – nizozemski korpus s sedežem v Münstru; II. korpus s sedežem v Ulmu, ki je v miru popolnjen izključno z nemškimi silami, v primeru vojne pa se jim pridružijo ameriške sile, nameščene na ozemlju ZRN; IV. Korpus s sedežem v Potsdamu, stalno popolnjen izključno z nemškimi silami) in šest poveljstev vojaških divizij.

Sodelovanju v multinacionalnih vojaških formacijah sta namenjeni dve oklepni diviziji: ena za francosko – nemško brigado Eurocorps, druga za ARRC (Allied Rapid Reaction Corps).

Oborožitev nemške vojske, ki je predstavljena v tabeli 5.2, še vedno temelji na konceptu težke teritorialne obrambe države.

Tabela 4.2: Oborožitev nemške vojske

Vrsta oborožitve	Število (tip)
Tanki	2.490 (večinoma Leopard)
Izvidniška vozila	523 (SPz Luchs, Fuchs)
Bojna vozila pehote	2.110 MarderA2/A3, 133 Wiesel)
Oklepni transporterji	873 TPz-1 Fuchs, 2201 M-113, 56 APCV-2
Artilerija	1.735 kosov (vlečna 353, samovozna 643)
Helikopterji	566 (202 bojni PAH-1, 364 podpornih)
Podmornice	14 (tip 206/206A, ...)
Fregate	12 (Bremen, Brandenburg)
Lovska letala	446 bojnih letal (152 F-4 Phantom II, 266 Tornado, 23 Mig-29)
Izstrelki	AGM-65 Maverick

Vir: prirejeno po The Military Balance 2002-2003: 40

¹⁶ V mirnodobnem času je večji del KRK integriran v sestavo glavnih obrambnih sil, v primeru potrebe pa bi se enote KRK izdvojile in delovale samostojno. Bojna pripravljenost KRK je dokaj visoka: v roku treh do sedmih dni mora biti sposobna na teren poslati manjše enote, v roku petnajstih dni pa razporediti glavnino sil. Sile KRK se popolnjujejo s profesionalnimi vojaki in prostovoljci (Grizold in drugi, 1999: 114).

Oborožene sile ZRN se popolnjujejo z naborniki, s pogodbenimi vojaki (Zeitsoldaten) in poklicnimi vojaki (Berufssoldaten). Obvezniška vojaška služba traja od leta 2002 dalje 9 mesecev (leta 1995 skrajšanje z 12 na 10 mesecev). Obvezniki imajo možnost po 9 mesecih nadaljevati s prostovoljnim dodatnim služenjem, ki traja najmanj 1, najdlje pa 14 mesecev. Obvezniki, ki nadaljujejo s prostovoljnim dodatnim služenjem v vojski, lahko sodelujejo v misijah v tujini. Slednji danes predstavljajo okoli 20 % vojakov v misijah.

Nemčija pozna tudi nadomestno služenje vojaškega roka za tiste, ki odklanjajo orožje in vojno. Nadomestno oziroma civilno služenje se izvaja pretežno v organizacijah, ki opravljajo naloge na socialnem področju (v bolnišnicah, domovih za ostarele, šolah,...), traja pa mesec dlje od vojaškega služenja, torej 10 mesecev.

4.1.4 Organizacija in nadzor nad oboroženimi silami

V miru je poveljnik oboroženih sil *zvezni obrambni minister*, v vojni pa to vlogo prevzame *zvezni kancler*. Po ustavi ZRN je za politični nadzor nad nemško vojsko zadolžen Bundestag, kateremu je odgovoren tako mirnodobni kot tudi vojni poveljnik oboroženih sil.

Ena od pristojnosti Bundestaga v zvezi z obrambnimi in varnostnimi vprašanji je dovoljevanje sodelovanja enot Bundeswehr v bojnih operacijah. Pred sodelovanjem oboroženih sil v boju mora parlament potrditi obstoj stanja napetosti (Temeljni zakon, člen 80a) ali stanja obrambe (Temeljni zakon, člen 115a).

V primeru, da se parlament ne more sestati, deluje v njegovem imenu *Strateški odbor*, sestavljen iz 22 članov, predseduje pa mu predsednik Bundestaga. Ob sprejemu letnega proračuna države parlament določi tudi število vojaškega in civilnega osebja v obrambnem sektorju, določa organizacijo oboroženih sil, odloča o sredstvih, namenjenih obrambnim potrebam, itd. Poleg tega Bundestag odloča tudi o drugih aspektih obrambne in varnostne politike (npr. o trajanju vojaškega roka) (Grizold in drugi, 1999: 109).

V okviru Bundestaga je za vprašanje varnostne in obrambne politike zadolžen *Odbor za obrambo*. Sestavlja ga 27 članov, o njegovih velikih pristojnostih pa govori že samo dejstvo, da razpravlja o vseh vprašanjih obrambne politike (od življenjskih razmer

vojakov do političnih odločitev, ki se sprejemajo v okviru zveze NATO), pravico pa ima sprožiti preiskavo o obrambnih vprašanjih brez predhodno potrebne formalne odobritve.

Drugo telo Bundestaga, ki ima velik vpliv na področje obrambe, je *Odbor za proračun*, ki v okviru sprejemanja zveznega proračuna potrjuje tudi obrambnega. Odloke tega odbora mora potrditi Bundestag v okviru svojih rednih sej (Grizold in drugi, 1999: 110).

Tretje telo v okviru Bundestaga, pomembno za obrambno problematiko, je *parlamentarni inšpektor za oborožene sile*, ki ga izberejo člani Bundestaga z večino glasov, odgovoren pa je izključno parlamentu. Ombudsman predstavlja posebnost nemškega sistema, pomagal pa naj bi zagotavljati civilni nadzor nad oboroženimi silami. Odgovoren je namreč za nadzor administracije oboroženih sil ter hkrati za zagotavljanje ustavnih pravic posameznika v oboroženih silah. Vsak pripadnik Bundeswehr ima pravico do neposredne peticije ombudsmanu – teh je na leto nekaj tisoč. Ombudsman in osebje Bundeswehr lahko na pobudo Bundestaga ali odbora za obrambo preiskujejo primere. Funkcija je bila uvedena leta 1957. Glavna naloga inšpektorja je nadzor sprejemanja koncepta »Innere Führung« v oboroženih silah, kot tudi nadzor spoštovanja pravic vojakov.

Zvezno ministrstvo za obrambo je odgovorno za upravljanje z oboroženimi silami. Minister je civilna oseba, ki ima navadno štiri svetovalce (dva parlamentarna in dva državna sekretarja). Šest oddelkov ministrstva vodijo civilne osebe (osebje, proračun, administracija in pravne zadeve, upravljanje s premoženjem, socialne službe, oborožitev), pet uradov pa vodijo vojaški častniki (urad oboroženih sil, kopenske vojske, vojne mornarice, vojaškega letalstva, medicine). Okoli tretjina zaposlenih na obrambnem ministrstvu je vojaških oseb (Grizold in drugi, 1999: 110).

Najvišji vojaški položaj v okviru ministrstva je položaj *glavnega inšpektorja oboroženih sil (Generalinspekteur)*, ki je tudi najvišji vojaški predstavnik Bundeswehr in vojaški svetovalec ministra (njegov položaj je v drugih oboroženih silah ekvivalenten načelniku generalštaba). Njegove naloge obsegajo razvoj organizacije, poveljevanje, opremo in usposabljanje nemške vojske in predstavlja Bundeswehr v mednarodnih telesih.

Zvezna obrambna administracija, ki deluje pod okriljem obrambnega ministrstva, je po ustavi (člen 87b) zadolžena za:

- novačenje osebja za potrebe oboroženih sil;
- razvoj, raziskave in nabavo opreme za Bundeswehr v skladu z obrambnimi potrebami;
- reševanje pravnih zadev Bundeswehr;
- reševanje vprašanj, povezanih s potrebami pripadnikov Bundeswehr (izplačilo plač in pokojnin,...);
- upravljanje z lastnino nemške vojske;
- obdelavo podatkov.

Čeprav je v navadi, da večino omenjenih administrativnih zadev opravljajo oborožene sile same, je v Nemčiji takšna delitev napravljena z namenom, da bi se Bundeswehr osredotočil na svojo primarno nalogo (Grizold in drugi, 1999: 111).

Zaradi negativnih izkušenj v preteklosti v okviru nemške vojske **ni institucije generalštaba**. Načrtovanje nacionalnega delovanja oboroženih sil (t.j. operacije, ki ne potekajo v okviru NATO) poteka v okviru *Operativnega direktorata Bundeswehr*, v katerem sodelujejo predstavniki glavnih štabov vseh zvrsti oboroženih sil. Glavni štabi zvrsti so odgovorni za vzdrževanje bojne pripravljenosti njim podrejenih sil. Vključeni so v koordinacijo in proces sprejemanja načrtov NATO za obrambo nemškega teritorija, ne sprejemajo pa operativnih vojnih načrtov (Grizold in drugi, 1999: 111). Slednje izhaja iz dejstva, da v primeru vojne Nemčija preda operativno poveljstvo nad bojnimi enotami Bundeswehr in delom teritorialnih sil NATO.

Načelniku glavnega štaba kopenske vojske so podrejena naslednja poveljstva:

- poveljstvo sil kopenske vojske (KoV), odgovorno za načrtovanje, pripravo in izvajanje operacij enot kopenske vojske ter vseh nacionalnih teritorialnih misij Bundeswehr tako znotraj ZRN kot tudi v multinacionalnih formacijah;
- urad kopenskih sil, odgovoren za konceptijski razvoj KoV, zlasti organizacijskih smernic urjenja;
- poveljstvo za podporo, odgovorno za bojno stanje enot KoV.

Podobno sta organizirana tudi vojaška mornarica in vojaško letalstvo. Glavnemu poveljstvu vojne mornarice so podrejena naslednja poveljstva:

- poveljstvo flote, ki nadzira bojno komponento vojne mornarice;
- urad za vojaško mornarico, ki je odgovoren za urjenje pripadnikov ter medicinska in socialna vprašanja;
- poveljstvo za podporo, ki nudi logistično podporo bojnim plovilom.

Glavnemu poveljstvu vojnega letalstva so podrejeni:

- poveljstvo zračnih sil;
- urad zračnih sil (izobraževanje);
- poveljstvo za podporo (logistika) (Grizold in drugi, 1999: 111 – 112).

4.1.5 Sodišča

Pripadniki nemških oboroženih sil so *subjekti civilnih sodišč*. Kršitve vojaškega pravilnika s strani pripadnikov oboroženih sil se razsojajo na dveh vojaških sodnih oddelkih Zveznega administrativnega sodišča in treh vojaških disciplinskih sodiščih s skupno 29 zbornicami. Vsaki zbornici predseduje civilni sodnik, pomagajo pa mu častni vojaški sodniki. Zbornice so sodišča prve stopnje za disciplinske postopke. Vojaška sodišča Zveznega administrativnega sodišča so prizivna sodišča, sestavljena iz treh civilnih sodnikov in dveh častnih vojaških sodnikov. Kazni obsegajo od odvzemov činov, finančnih kazni, do odpusta iz vojaške službe.

4.1.6 »Državljeni v uniformi« in »Innere Führung«

Bundeswehr ostaja del družbe (in ne družba znotraj družbe). Za razliko od preteklosti oficirji sedaj ne predstavljajo elite. Vsak pripadnik oboroženih sil obdrži individualne pravice državljana in uživa vse svoboščine, kar sicer ni navada v večini modernih vojsk, kot so npr. pravica sodelovati v političnih strankah in kandidirati za javne položaje ali biti član vojaških ali civilnih sindikatov. Koncepta »državljeni v uniformi« in »Innere Führung« sta se oblikovala kot posledica slabih izkušenj iz preteklosti. Innere Führung ali notranje vodenje poudarja odgovornost vojaškega osebja, da brani državo po lastni vesti in ne zaradi slepe lojalnosti nadrejenim. Skupaj onemogočata vdor politike v oborožene sile, hkrati pa zagotavljata najvišji možni standard političnih pravic pripadnikom Bundeswehr.

4.1.7 Sodelovanje v mednarodnih misijah

Leta 1994 je Zvezno ustavno sodišče odločilo, da lahko enote nemške vojske sodelujejo v operacijah ohranjanja in izgradnje miru v okviru OZN izven države. Trenutno je okoli 10.000 pripadnikov nemške vojske udeleženih v različnih operacijah. Po podatkih The Military Balance 2002-2003 (2002: 44) sodeluje Nemčija v okviru OZN v operaciji ISAF v Afganistanu z okoli 1.200 pripadniki oboroženih sil, 163 pa jih je v Uzbekistanu. V Bosni (SFOR II) je nameščenih 1.600 pripadnikov (v bodoče naj bi število zmanjšali na 1.000), delujejo pa s sedmimi helikopterji CH-53 in UH-1D. V operacijo Amber Fox v Makedoniji je vključenih 560 pripadnikov Bundeswehr z dvema helikopterjema UH-1D. Enajst opazovalcev je nameščenih v Gruziji (UNOMIG), 14 pa v okviru operacije UNIKOM v Kuvajtu. V Italiji je stacioniranih 200 pripadnikov nemškega vojnega letalstva, ki s tremi letali Tornado sodelujejo v izvidniških akcijah SFOR II in KFOR. Največ nemških vojakov je nameščenih na Kosovu (operacija KFOR). Trenutno jih je 4.600 (v bodoče naj bi število zmanjšali na 3.100 ljudi) s 63 tanki Leopard 2, 31 bojnimi vozili pehote tipa Marder, 25 izvidniškimi vozili Luchs, 51 oklepnimi transporterji Fuchs in enajstimi helikopterji (CH-53 in UH-1D).

Težišče nemškega vojaškega delovanja v mednarodnih mirovnih misijah ostaja tudi po 11. septembru 2001 Balkan, kjer je trenutno stacioniranih okoli 6.300 vojakov.

Tabela 4.3: Sodelovanje nemške vojske v tekočih mirovnih operacijah

Operacija	Začetek operacije	Število nemških vojakov
SFOR	20.12.1996	1.600
KFOR	12.6.1999	4.600
Harvest/Task Force Fox	27.8.2001	200
UNOMIG	22.3.1994	11
Active Endeavour	26.10.2001	390
Enduring Freedom	23.11.2001	1.500
ISAF	10.1.2002	1.200

Vir: Einsatz der Bundeswehr im Ausland,

http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/broschuere_ausleinsatz_aug02.pdf

Bosna in Hercegovina

V operaciji SFOR sodeluje skupno 18.000 vojakov iz 35 držav. Obseg nemških sil je 1.600 vojakov iz vseh delov oboroženih sil, vanje pa je integriranih tudi 70 albanskih vojakov. Poleg vojaških nalog je težišče enote tudi humanitarna pomoč. Sile CIMIC (Civil Military Cooperation – civilno vojaško sodelovanje) sodelujejo pri obnovi civilne infrastrukture.

Kosovo

V okviru operacije Allied Force zveze NATO proti ZRJ leta 1999 je Nemčija sodelovala s 14 bojnimi letali tipa Tornado v skoraj 500 akcijah. Zračne akcije so podpirale humanitarne operacije zveze, predvsem pri obvladovanju vala beguncev v Albaniji in Makedoniji. Bundeswehr je sodelovala s 3.100 vojaki. Z resolucijo 1244 je Varnostni svet OZN omogočil napotitev civilnih in vojaških sil na Kosovo – KFOR in UNMIK. V silah KFOR sodeluje okoli 38.000 vojakov iz 38 držav, njihova naloga pa je predvsem zagotavljanje varnosti predvsem beguncev in manjšin ter obnova infrastrukture. Sestavljene so iz petih multinacionalnih brigad s sedežem v Prištini. Nemčija poveljuje sektorju v južnem delu Kosova s sedežem v Prizrenu. Približno 6.000 vojakov zveze NATO in partneric prihaja iz Azerbajdžana, Bolgarije, Gruzije, Avstrije, Švice in Turčije, nemški kontingent pa obsega 4.600 vojakov.

Makedonija

Na prošnjo Makedonije je avgusta 2001 NATO pričel z operacijo Essential Harvest. V 30-dnevni operaciji s 3.500 vojaki je bilo zaseženega veliko orožja ekstremističnih skupin. Nemčija je sodelovala s 500 vojaki. Sledila je operacija FOX, katere cilj je bila zaščita mednarodnih opazovalcev EU in OVSE. Vključevala je okoli 1.000 vojakov iz dvanajstih držav NATO, do junija 2002 pa ji je poveljevala Nemčija s 600 vojaki. Po oddaji poveljstva pa se je število zmanjšalo na 200 vojakov Bundeswehr.

Kavkaz

Avgusta 1993 se je pričela operacija UNOMIG v Gruziji, in sicer je njen namen nadzorovati varnostne cone med Gruzijo in Abhazijo. V njej sodeluje 136 vojaških opazovalcev iz 23 držav. Nemčija se je pridružila mirovni misiji leta 1994, trenutno pa ima največji kontingent s tremi vojaškimi opazovalci in osmimi častniki sanitete.

Operacije proti mednarodnem terorizmu

Od oktobra 2001 naprej nemška vojska podpira ameriške oborožene sile z okrepljenim varovanjem njenih enot in lastnine na svojem ozemlju. Novembra 2001 je ZRN vstopila v protiteroristično koalicijo. ZDA in Velika Britanija sta pričeli z operacijo Enduring Freedom, v kateri naj bi uničili poveljstva in tabore za urjenje teroristov. Nemška vojska je sodelovala v operaciji z zračnimi transporti, saniteto, RKB silami, specialnimi in podpornimi silami. Od novembra 2001 do januarja 2002 je Bundeswehr izvedla 116 transportnih letov med Ramsteinom in Turčijo, okoli 1.500 vojakov nemške mornarice je prisotnih v Rdečem morju s tremi fregatami.

Operacije za stabilizacijo Afganistana

Od decembra 2001 dalje poteka v Afganistanu operacija ISAF. Nemčija je že na začetku prevzela aktivno vlogo pri politični obnovi države, s 1.200 vojaki od skupno 4.800 pa ima drugi največji kontingent v Afganistanu. V nemški kontingent, ki deluje na območju Kabula, so vključeni tudi nizozemski, avstrijski in danski vojaki. Poleg patrolnih obhodov sodelujejo v okviru CIMIC tudi pri obnovi afganistanskih oboroženih sil in policije.

Mednarodne humanitarne akcije

Nemške oborožene sile so s 70 vojaki sodelovale v okviru mednarodnih sil INTERFET v Vzhodnem Timorju od oktobra 1999 do februarja 2000. Marca 2000 so nudile humanitarno pomoč v poplavih v Mozambiku s 100 vojaki in dvema Transall letaloma. Novembra istega leta je letalo Bundeswehr evakuiralo 50 ranjenih Palestincev z območja Gaze.

Operacije v tujini predstavljajo za nemško vojsko veliko obremenitev. Rotacije enot vključujejo skoraj 50.000 vojakov v Nemčiji. Poleg tega dosedanja struktura Bundeswehr ni bila pripravljena nuditi potrebnega števila vojakov za pripravo, urjenje in delovanje v operacijah. Premajhen obseg KRK je zato povzročil prevelike obremenitve specialistov in delov enot.

Sredi 2001 je v Geltowu pri Potsdamu nastalo Poveljstvo sil za posredovanje (Einsatzführungskommando), ki bo vodilo in načrtovalo vse akcije nemških oboroženih sil v nacionalnem ali internacionalnem okviru. Poveljstvo je operativni poveljniški nivo

Bundeswehr, ki daje navodila poveljnikom kontingentov in skrbi, da so akcije nemških sil v skladu z mandatom in pravnim redom ZRN.

4.1.8 Obrambni proračun

Obrambni proračun že nekaj let znaša okoli 1,5 % BDP, kar je manj od povprečja držav zveze NATO (2,2 %), povišanje obrambnega proračuna pa tudi do leta 2006 ni predvideno. Slednje je pogost razlog za očitke drugih članic NATO, zlasti ZDA, da Nemčija ne izpolnjuje obveznosti do zveze oziroma nima resnega namena izboljšati obrambne pripravljenosti nemške vojske.

Izdatki obrambnega proračuna za leta od 2003 do 2006 bodo po Finančnem načrtu 2003¹⁷ znašali okoli 24,4 milijarde evrov (24,9 milijarde USD). Če upoštevamo povprečni BDP deficit 2 %, pomeni, da se bo obrambni proračun do leta 2006 zmanjšal za okoli 8 % (Unterseher, 2003: 75). Tri četrtine obrambnega proračuna je namenjenega zgolj stroškom tekočega delovanja, investicijam pa le slaba četrtina. Stroški osebja predstavljajo kar 51,2 % obrambnih stroškov (glej tabelo 4.4).

Tabela 4.4: Poraba obrambnega proračuna (v %)

	2003
Stroški tekočega delovanja	75,2
Stroški osebja	51,2
Stroški vzdrževanja	9,2
Ostalo (oskrba, gorivo, ...)	14,8
Investicije	24,9
Raziskovanje in razvoj	4,4
Vojaška nabava	16,0
Vojaška infrastruktura	3,5
Ostale investicije	0,9

Vir: http://www.bmvg.de/ministerium/haushalt/ministerium_haushalt2002.php (6.12.2003)

Nemški obrambni minister Struck je decembra 2002 napovedal zmanjšanje obrambnega proračuna, namenjenega za nabave oborožitvenih sistemov, za 35 %, predvsem za bojna vozila pehote. Medtem ko Nemčija povečuje celotne izdatke nabave (za mednarodno delovanje je povečan proračun celo za 145 %), pa hkrati izloča nepotrebno opremo, s

¹⁷ Bundeshaushalt 2003, Finanzplan des Bundes 2002 bis 2006, http://www.bmvg.de/ministerium/haushalt/print/030910_etat_2004.php, 23.9.2003

čimer se bo bolje prilagodila novim varnostnim zahtevam. Struck trdi, da je glavna naloga Bundeswehr namesto obrambe teritorija postal krizni management (Fiorenza, 2003: 16). Več problemov pri nabavljanju pričakujejo v Nemčiji v naslednjih letih, rešitev problema pa je mogoča le z občutnim povečanjem obrambnega proračuna ali pa z odpovedjo določenih programov.

Tako operacijam za boj proti terorizmu kot tudi ostalim misijam v tujini je v načrtu Einzelplan 14 za leta 2003 – 2006 namenjeno vsakokrat po 1,153 milijarde evrov. Po potrebi pa se lahko dodelijo še dodatna sredstva.

4.1.9 Bundeswehr in Haltinerjeva teorija o zatonu množičnih armad

Haltiner (1998:7-8) navezuje teorijo o zatonu množičnih armad na tezo, da velika gospodarska uspešnost in visok življenjski standard v modernih industrijskih družbah temeljita na stalnem povečevanju stopnje funkcionalne delitve na delovno in profesionalno specializacijo. Ključni razlog procesa zatona je torej tehnološki napredek ter prodor trga v vse sfere družbe in življenja, posledica procesa pa povečevanje stopnje individualizacije, normativne pluralizacije ter zmanjševanje pomena tradicionalnih vrednot in erozija norm splošne vojaške obveznosti. Vojaški sistem sledi tehnološkemu, ekonomskemu in socialno političnemu razvoju družbe v smeri večje diferenciacije in ekonomičnosti. S povečevanjem notranje delitve dela v vojski se povečuje tudi potreba po visoko usposobljenih profesionalnih vojakihi. Po Haltinerjevem mnenju postajajo zaradi tega oborožene sile modernih družb manjše, visoko diferencirane, kompleksne in odvisne od visoke tehnologije. Kmalu bodo postale delno, na koncu pa v celoti profesionalizirane. Množične, ideologiji zavezane armade, ki so slabo funkcionalno diferencirane, organizacijsko homogene, ekonomsko neučinkovite (v razmerju med moštvom, kapitalom in tehnologijo), temeljijo pa na fizični mobilizaciji človeških množic v smeri vojaške učinkovitosti, so postale anahrone. Slednje so, poleg tehnične, ekonomske in socialno politične legitimnosti, po koncu hladne vojne izgubile tudi geostrateško legitimnost. Spremenjen varnostni položaj v Evropi zahteva prilagoditev oboroženih sil množici neodvisnih nalog, obramba ozemlja s številčno močnejšimi silami pa je postala drugotnega pomena.

Množične armade so po Haltinerju (1998: 10) oborožene sile, ki izpolnjujejo vsaj šest značilnosti, ki se nanašajo na velikost, socialno mobilizacijo in homogenost:

1. Sistem rekrutiranja temelji na splošni ali selektivni vojaški obveznosti, ki je zapisana v ustavi ali zakonu.
2. Relativno velik delež populacije je lahko mobiliziran v vojaške namene, kar pomeni, da število pripadnikov rednih oboroženih sil in rezervistov predstavlja relativno visok delež celotne nacionalne populacije.
3. Večina moške populacije, ki sodi v starostno skupino, iz katerih vojska rekrutira, je dejansko vpoklicana.
4. Naborniki na služenju vojaškega roka predstavljajo več kot 50 % celotnega števila oboroženih sil. Delež prostovoljcev, predvsem žensk, pa je relativno majhen.
5. Stopnja vojaške tehnologije je na nizki ravni. Vojaška mornarica in letalstvo temeljita prvenstveno na obveznikih, ki služijo relativno kratek čas. Kompleksna vojaška tehnologija zahteva povečanje števila prostovoljcev, ki bodo služili daljši čas, na račun deleža nabornikov.
6. V oboroženih silah prevladuje kopenska vojska, delež vojnega letalstva in mornarice je posledično majhen.

Haltiner je preveril teorijo zatona množičnih armad na 15 evropskih državah: Avstriji, Belgiji, Danski, Finski, Franciji, Grčiji, Italiji, Nizozemski, Norveški, Portugalski, Španiji, Švedski, Švici, Turčiji in Nemčiji. Opazoval je spremembe v vojaških organizacijah izbranih držav na podlagi naslednjih indikatorjev:

- *Delež vojaške participacije*, ki označuje delež populacije, registrirane v vojaški evidenci (redne oborožene sile in rezervisti), služi pa kot kriterij velikosti oboroženih sil glede na demografske podatke.
- *Delež vojaške participacije starostne skupine, primerne za vojsko*, predstavlja odstotek pripadnikov rednih oboroženih sil in rezervistov, ki pripadajo moški starostni skupini od 18 do 32 let. Na podlagi njihovega zmanjševanja je mogoče predvidevati, ali se povečuje politični pritisk za ukinitvev splošne vojaške obveznosti.
- *Delež obveznikov* prikazuje odstotek nabornikov na služenju vojaškega roka glede na redne oborožene sile brez rezervistov.

- *Delež žensk* prikazuje odstotek žensk v celotnih oboroženih silah. Prikazuje stopnjo ženske socialne emancipacije, profesionalizacije oboroženih sil, zato je lahko indikator stopnje diferenciacije in specializacije v vojaški strukturi.
- *Delež kopenske vojske* prikazuje odstotek kopenske vojske v primerjavi s celotnimi rednimi oboroženimi silami.

Delež vojaške participacije v obdobju med 1970 in 1990 je v povprečju znašal manj kot šest odstotkov. Po letu 1990 so se oborožene sile zahodnoevropskih držav relativno hitro zmanjševale, povprečni delež vojaške participacije se je gibal okoli dveh tretjin povprečja iz obdobja hladne vojne (Haltiner, 1998: 10 – 14).

Delež vojaške participacije starostne skupine, primerne za vojsko, je po koncu hladne vojne začel naglo upadati s 50 % in je po letu 1995 dosegel nekaj več kot 33 %. Slednje je pomenilo, da je lahko vsak tretji državljani (iz te starostne skupine) računal na vpoklic v vojaško službo (Haltiner, 1998: 13).

Na podlagi deleža obveznikov v oboroženih silah je Haltiner (1998: 16 – 17) države oziroma njihove oborožene sile razdelil v štiri skupine:

- Tip 0 – popolnoma prostovoljne oborožene sile, ki nimajo splošne vojaške obveznosti. Vanje spadajo oborožene sile Velike Britanije, Irske, ZDA, Kanade, Avstralije idr.
- Tip I predstavljajo t.i. psevdonaborniške oborožene sile, kjer je delež obveznikov pod 50 %. Večina pripadnikov je prostovoljcev, čeprav so odvisne od splošne vojaške obveznosti, ali pa so vsaj do pred kratkim bile. So precej podobne silam tipa 0, naborniki so v manjšini. Večina držav je ob koncu hladne vojne zmanjšala obseg oboroženih sil, posledično pa tudi delež nabornikov. Po Haltinerju kažejo tendenco preoblikovanja v povsem poklicne oborožene sile tipa 0.
- Tip II predstavljajo mehkojedrne naborniške sile (Soft-Core Conscript Forces), kjer je delež nabornikov od 50 do 66 %. Po hladni vojni je delež v nekaterih državah strmo upadel (Švedska in Portugalska).
- Tip III so trdojedrne naborniške sile (Hard-Core Conscript Forces). Delež nabornikov je nad 66 %. Takšne sile imajo Švica, Finska in Turčija. Kljub temu,

da so vse države, z izjemo Turčije, po koncu bipolarnosti zmanjšale oborožene sile, pa le-to ni bilo tako veliko kot v državah tipov I in II.

Delež nabornikov, ki sestavljajo redne nemške oborožene sile brez rezervistov, znaša trenutno 36 %, kar uvršča Nemčijo v države tipa I – med psevdonaborniške vojske. Po preoblikovanju Bundeswehr naj bi se odstotek nabornikov zmanjšal – na 28 %¹⁸ vseh pripadnikov oboroženih sil.

Odstotek žensk je najvišji v poklicnih oboroženih silah, kjer znaša okoli 9 % in je dober kazalec tipa oboroženih sil. V Nemčiji ženske predstavljajo trenutno le 2,39 % vseh pripadnikov oboroženih sil (glej tabelo 6.1). Najmanj jih je v vojnem letalstvu (2,23 %), največ pa v vojni mornarici (3,42 %). Po reformi se bo delež žensk v Bundeswehr zvišal, ne bo pa presegel 4 % pripadnikov oboroženih sil. Nemčija torej glede na navedene podatke precej zaostaja za poklicnimi vojskami, čemur gre deloma pripisati dejstvo, da je vstop ženskam v nemške oborožene sile dovoljen šele od leta 2001¹⁹.

Kopenska vojska predstavlja več kot 68 % nemških oboroženih sil, medtem ko predstavlja vojaško letalstvo okoli 23, mornarica pa manj kot 9 % celotnih sil. Po preoblikovanju naj bi se delež kopenske vojske zmanjšal le malenkostno – na 65 %. Bundeswehr bo torej še vedno v veliki meri slonela na kopenski vojski.

Naborniki v vojni mornarici predstavljajo okoli 20 %, v vojnem letalstvu okoli 24 % vseh pripadnikov, večina pa jih služi v kopenski vojski.

Uresničujejo se Haltinerjeva pričakovanja glede stopnje militarizacije nemškega prebivalstva, ki še naprej upada. Obseg Bundeswehr se po obsegu zmanjšuje, tehnično in strukturno pa se diferencira. Povečuje se rekrutiranje prostovoljcev, čeprav splošna vojaška obveznost še vedno obstaja. Zmanjšuje se delež nabornikov v oboroženih silah, povečuje pa se participacija žensk. Razvoj nemških oboroženih sil se torej pomika v smeri oboroženih sil tipa 0, popolnoma prostovoljnih sil, seveda je izjema vztrajanje pri splošni vojaški obveznosti.

¹⁸ Odstotek nabornikov predstavlja predvideno število nabornikov na rednem služenju vojaškega roka in nabornikov, ki bodo prostovoljno podaljšali služenje iz grafa 6.2.

¹⁹ Od ustanovitve Bundeswehr pa nekje do 1975 je vladalo med ljudmi zelo negativno mnenje do sodelovanja žensk v vojski, leta 1975 pa so jih zaradi pomanjkanja kadrov v vojsko sprejeli med medicinsko osebje (Fleckenstein, 2000: 91). Konec 90-ih let so predstavljale 1.2 % vseh nemških vojakov (Kuemmel, 2001: 3).

4.2 POLICIJA

Centralna policijska organizacija na zvezni ravni je Zvezni urad za kriminalistiko (Bundeskriminalamt – BKA), ki šteje skupaj 4.509 ljudi (približno polovica je kriminalistov, delež žensk je 34,8 %²⁰). Zadolžena je za sodelovanje z Interpolom, nudi pa tudi pomoč policijskim silam zveznih dežel na področju kriminalističnih in forenzičnih preiskav ter raziskovanj. Pomoč lahko nudi le na zahtevo lokalnih policij ali v primerih, ki vključujejo dve ali več zveznih dežel.

Druga policijska organizacija na zvezni ravni so Zvezne mejne sile (Bundesgrenzschutz – BGS). BGS je bil ustanovljen leta 1951 kot prva policijska organizacija za zaščito nemških meja proti vzhodu na zvezni ravni, kar je bilo posledica številnih mejnih incidentov. Čeprav je BGS organiziran kot paravojaška formacija, kajti njegovi pripadniki so opremljeni z lahko oboroženimi letali in helikopterji, oklepnimi vozili, protitankovskim orožjem, avtomatskim orožjem, deluje v okviru ministrstva za notranje zadeve in je pod njegovim nadzorstvom. BGS ima na zvezni ravni tudi funkcijo rezervnih policijskih sil, kadar se pojavi potreba po opravljanju nalog, za katere lokalne policije niso usposobljene (nadziranje večjih neredov, ipd. ter varovanje letališč in tujih ambasad). (Grizold in drugi, 1999: 114). V okviru BGS se nahaja tudi protiteroristična enota GSG-9 (Grenzschutzgruppe 9), ustanovljena po pokolu izraelskih športnikov na olimpijskih igrah v Münchnu 1972.

Na ravni zveznih dežel so organizirane deželne policijske sile (Landpolizei), ki so del notranjih ministrstev posameznih zveznih dežel. Deželne policijske sile (z nekaj variacijami) sestavljajo:

- Zaščitna policija (Schutzpolizei) - njene naloge so redne policijske naloge, kot so patroliranje in vzdrževanje reda;
- Kriminalistična policija (Kriminalpolizei) - opravlja kriminalistične preiskave;
- Policija v pripravljenosti (Bereitschaftspolizei) - osnovna naloga je urjenje pripadnikov policije, zadolžena pa je tudi za umirjanje neredov; zaradi standardizacije je za opremljanje odgovorno zvezno ministrstvo za notranje zadeve.

Organizacija izobraževanja in urjenja deželne policije je v pristojnosti zveznih dežel.

²⁰ <http://www.bka.de> (13.9.2003)

4.3 OBVEŠČEVALNE SLUŽBE

Zvezna obveščevalna služba – Bundesnachrichtendienst (BND) - je glavna služba, ki je zadolžena za varnostna vprašanja ZRN. Nastala je leta 1956 iz organizacije Gehlen (nemške vohunske mreže pod vodstvom nekdanjega pripadnika Abwehra, generala Richarda Gehlena, in je bila pod nadzorom ZDA). Naloga BND so obveščevalne aktivnosti izven Nemčije²¹. Organizacijsko je v sklopu kanclerjevega zveznega urada, razdeljena pa je na šest oddelkov (nabava, tehnični nadzor, ocene, administracija, varnost in obramba). Parlamentarni nadzor nad BND vrši Komisija Bundestaga za obveščevalne službe (Grizold in drugi, 1999: 116).

V okviru zveznega ministrstva za notranje zadeve deluje Zvezni urad za zaščito ustave (Bundesamt für Verfassungsschutz – BfV). Njegova osnovna naloga je zaščita demokratične ureditve ZR Nemčije. BfV zbira vse informacije o protiustavnih (ekstreminističnih) aktivnostih, ki predstavljajo grožnjo nacionalni varnosti, ter opravlja tudi protiobveščevalno dejavnost. Urad nima izvršilne policijske oblasti, kar pomeni, da nima možnosti preiskovanja, prijetja osumljenih oseb in njihovega zaslišanja, temveč zbrane podatke posreduje drugim službam. Na deželni ravni so organizirani Deželni uradi za zaščito ustave (Landesamt für Verfassungsschutz – LfV), ki tesno sodelujejo z zveznim uradom (Grizold in drugi, 1999: 116).

Znotraj ministrstva za obrambo delujeta dve obveščevalni organizaciji. Obveščevalni urad Bundeswehr (Amt für Nachrichtenwesen der Bundeswehr – ANBw) je zadolžen za zbiranje podatkov o tujih oboroženih sil. Druga, Vojaška varnostna služba (Militärischer Abschirmdienst – MAD), pa je odgovorna za vojaško protiobveščevalno dejavnost (Grizold in drugi, 1999: 116).

Leta 1990 je bil ustanovljen Zvezni urad za varnost informacijske tehnologije (Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik - BSI). Deluje v okviru zveznega ministrstva za notranje zadeve. Najpomembnejše naloge so raziskovanje in ocenjevanje varnostnih tveganj pri uvajanju informacijskih tehnologij, razvoj kriterijev procedure in ocenjevanje varnosti informacijskih sistemov, nudenje podpore drugim uradom,

²¹ Zakon o boju proti kriminalu, sprejet 1994, omogoča zveznim tožilcem pridobivati informacije Zvezne obveščevalne službe v primerih, ko so le-te pridobljene s prisluškovanjem mednarodnim telefonskim pogovorom, nanaša pa se na huda kriminalna dejanja (tihotapljenje orožja, prodaja drog, terorizem) (Grizold in drugi, 1999: 116).

zadolženim za informacijsko varnost na zvezni ravni, nudenje pomoči zveznim uradom, zadolženim za preprečevanje kriminalnih dejanj.

4.4 CIVILNA OBRAMBA

Civilna obramba Nemčije je sestavljena iz nacionalne civilne obrambe in civilne obrambe NATO. Naloga civilne obrambe NATO je zagotavljati pogoje za normalno funkcioniranje in uporabo vojaških enot NATO, in to ne samo na področju ZRN. Nacionalna civilna obramba je sicer povezana z civilno obrambo NATO, vendar je kot sistem samostojna, neodvisna in zaokrožena celota. Njene naloge obsegajo načrtovanje, pripravo in izvajanje vseh civilnih ukrepov za zaščito države in funkcij oblasti, kot tudi civilno zaščito, oskrbo, pomoč in podporo vojaškim enotam, ki pripomorejo k vzpostavljanju in ohranitvi obrambne sposobnosti, vključno z oskrbo in zaščito civilnega prebivalstva. V vseh kriznih situacijah, tako v miru kot v vojni, se mora ne glede na vire ogrožanja in njihovo intenzivnost varovati ustavno ureditev, zagotoviti funkcioniranje organov oblasti in izvajanje zakonov. V sklop omenjenih nalog spadajo tudi ukrepi za zaščito državnih organov in civilistov v takih razmerah in ukrepi za funkcioniranje množičnih medijev (tisk, radio, TV). Ključne institucije, na katere se nanaša politična obramba, so zvezni predsednik, normativna regulativa, zvezni kancler, zvezna in deželne policije ter varnostne institucije (Bešker, 1992: 95 – 96) .

Glavni namen gospodarske obrambe je zagotoviti oskrbo prebivalstva in vojske, funkcioniranje, gospodarjenje in promet blaga in storitev, telekomunikacije in pošto, transport ljudi in blaga ter delovno silo. Z zagotavljanjem potrebnih rezerv nebojnih sredstev za potrebe oboroženih sil, s pomožnimi in spremljajočimi aktivnostmi ter njihovim premeščanjem na civilne strukture družbe sistem civilne obrambe nudi podporo in pomoč vojaškim silam. Delovanje civilne obrambe v miru je omejeno predvsem na preprečevanje in reševanje vseh kriznih situacij, kot so elementarne nesreče, tehnične nesreče, ekološke katastrofe.

Civilna zaščita

Civilna zaščita je kot humanitarna obveza pomembna naloga države. To ni organizacija, temveč skupek ukrepov in nalog na vseh ravneh organiziranosti družbe. Osnova civilnozaščitne dejavnosti je samozaščita. Nanaša se na preventivne ukrepe, ki so v

domeni občin in zadevajo vse državljane. Alarmiranje in obveščanje prebivalstva je še posebej pomembno na področju civilne zračne obrambe ter za jedrsko, kemično in biološko obrambo.

Na področju zaščite pred katastrofami so v okviru civilne zaščite nosilni elementi javne in zasebne humanitarne organizacije, prav tako pa tudi enote in ustanove zveznih dežel, ki izvajajo naloge za zaščito prebivalstva v primeru posebnih razmer. V ta namen jih zveza posebej opremi in izuri. Ministrstvo za notranje zadeve določi tudi obseg in način pomoči ter usmeritev pri sodelovanju z deželnimi oblastmi. Nadaljnje dejavnosti in ukrepi so tudi varna gradnja in v tem konceptu tudi vzdrževanje javnih zaklonišč, regulacija bivanja (le-ta v primeru velikih nesreč s kontaminacijskimi učinki omogoča učinkovitejšo evakuacijo prebivalstva), ukrepi za varovanja zdravja in ukrepi za zaščito kulturnih dobrin (Bešker, 1992: 97 – 102).

Upravne naloge zvezne države za področje civilne obrambe so prenesene na Zvezni upravni urad (Bundesverwaltungsamt) v okviru ministrstva za notranje zadeve. Njegove naloge na področju civilne zaščite obsegajo:

- podporo najvišjim zveznim organom pri enotnem civilnoobrambnem načrtovanju;
- sodelovanje pri alarmiranju in obveščanju prebivalstva;
- informiranje prebivalstva o civilni zaščiti, še posebej o možnosti zaščite in nudenju pomoči;
- določitev znanstveno-tehničnega raziskovanja v sodelovanju z deželami na področju civilne obrambe;
- preizkušanje naprav in sredstev za izključno ali pretežno uporabo v okviru civilne zaščite.

Sistem civilne obrambe je podrejen skupnemu cilju, in sicer da se ustvarijo pogoji za varno življenje s čim manj ali celo brez ogrožanja (Bešker, 1992: 103 – 106).

5 POLITIKA NACIONALNE VARNOSTI

5.1 GEOPOLITIČNI POLOŽAJ NEMČIJE IN VLOGA V MEDNARODNI SKUPNOSTI

Od ustanovitve nemškega imperija Otta von Bismarcka leta 1871 do propada ob koncu prve svetovne vojne je bila nemška varnostna in zunanja politika pod vplivom geografske lege države – t.i. središčne lege (Mittellage). Nemški politiki so bili pogosto obsedeni z grožnjo obkrožitve (Einkreisung) sovražnih sosednjih držav. Ravno središčna lega in posledično veliko število sosednjih držav sta bila namreč razlog za oteženo obrambo in občutek ogroženosti.

Nemčija ne predstavlja le geografski, temveč tudi politični živčni center celotnega evropskega prostora. Kot »centralna sila Evrope« je trenutno za ZDA najpomembnejši svetovni politični akter (Mauil, 2001: 9). S svojim središčnim položajem povezuje Zahodno z Vzhodno Evropo in Rusijo. Kljub številnim prizadevanjem za izboljšanje odnosov v mednarodni skupnosti še vedno obstaja med evropskimi državami nelagodje, ki izvira iz zgodovinskih izkušenj poskusa »germanizacije« Evrope.

Nemčija je s političnimi spremembami v Evropi pridobila največ. Ob privolitvi svojih sosed in svetovnih velesil je dosegla enotnost in je sedaj popolnoma suverena. Še naprej uživa zaščito zveze NATO in ZEU, obkrožajo jo le še demokratične države, prijatelji, partnerji (Panian, 1996: 68). Nemška enotnost, razširitev NATO in nadaljnji razvoj EU so potisnili Nemčijo bližje evro-atlantskem središču (Schneiderhan, 2002: 99). Danes je pomemben sooblikovalec evropskega in svetovnega dogajanja. Je članica številnih mednarodnih organizacij: OZN, NATO, EU, EMU, ZEU, G-7, G-8, OVSE, WTO, ... Aktivno se tudi zavzema za stalni sedež v Varnostnem svetu OZN.

5.2 TEMELJI NEMŠKE VARNOSTNE POLITIKE

Nemška zunanja in varnostna politika je politika za mir in svobodo (Bundeswehr Sachstand 2002)²². S tem izpolnjuje v preambuli Temeljnega zakona zapisano željo nemškega naroda »kot enakopraven člen služiti miru in svetu v združenju Evrope«.

²² http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/bundeswehr_2002.pdf (26.7.2003)

V središču nemške mirovne politike so štirje interesi:

- utrjevanje severnoatlantskega zavezištva;
- krepitev in širitev skupnosti EU;
- ustvariti kooperativno varnostno ureditev, ki bi vključevala vse evropske države;
- sodelovati pri ustvarjanju mednarodnega reda in pri tem aktivno podpirati nadzor oboroževanja, razoroževanja in neširjenja orožja za množično uničenje.

Naštete interese lahko Nemčija uresniči samo skupaj z zavezniki in partnerji v okviru EU, NATO, OVSE in OZN.

Primarna cilja nemške varnostne politike sta zagotavljanje varnosti in zaščita državljanov, toda nobena država ne more v današnjih razmerah sama zagotavljati lastne varnosti in miru. V dokumentu Smernice varnostne politike (SVP)²³ je prvič naveden razširjeni pojem varnosti. V središču so postavljeni trije aspekti:

- skupna varnost, kjer gre tako za integracijo in sodelovanje s partnerji in zavezniki kot tudi delovanje v mednarodnih organizacijah OZN in OVSE;
- preventivna varnost - cilj preventivne varnostne politike je vnaprej s civilnimi in tudi vojaškimi sredstvi preprečiti nasilje;
- vseobsegajoča varnost - moderna varnostna politika vključuje politične, ekonomske, kulturne, socialne, ekološke in vojaške elemente, ki omogočajo varnost in stabilnost (SVP, 2003: 22).

Obsežnejši je tudi pojem varovanja Nemčije. Ogroženosti Nemčije s konvencionalnimi oboroženimi silami trenutno ni mogoče zaznati, zato dosedanja teritorialna obramba kot temelj strukture nemške vojske za obrambo pred konvencionalnimi napadi ne ustreza več varnostnopolitičnim zahtevam sodobne družbe (SVP, 2003: 12). Teritorialna obramba v okviru zveze pa še vedno ostaja naloga nemške vojske kot izraz državne suverenosti in skupne varnostne preventive pred trenutno sicer malo verjetno, toda v prihodnosti mogočo grožnjo. K pojmu varovanja spada danes poleg manj verjetne obrambe države tudi varovanje pred terorističnimi in asimetričnimi grožnjami ter nadzor nemškega zračnega prostora in teritorialnega morja. (SVP, 2003: 11).

²³http://www.bmvg.de/pic/sicherheit/vpr_broschuere.pdf (10.8.2003)

Nove smernice obrambne in varnostne politike, objavljene maja 2003, pomenijo odgovor Nemčije na spremenjene varnostnopolitične razmere v Evropi in v svetu. V dokumentu je prvič na novo definirana obramba Nemčije, ki ne poteka več samo na nemškem ozemlju, temveč tudi v drugih delih sveta. Država priznava, da dosedanja teritorialna obramba države pred konvencionalnimi napadi kot temeljni razlog strukture Bundeswehr ne odgovarja več varnostnopolitičnim zahtevam sodobne družbe. Med nalogami vojske je na prvo mesto postavljeno sodelovanje v mednarodnih akcijah preprečevanja konfliktov, reševanja kriznih situacij in boj proti mednarodnemu terorizmu. Še vedno pa je naborništvo predstavljeno kot nujno potrebna sestavina nemške vojske. Nove smernice sicer dajejo večji poudarek mednarodnemu sodelovanju, konkretnjših sprememb tekoče reforme pa ne prinašajo.

5.3 STRATEŠKI KONCEPT ZVEZE NATO

Na srečanju v Washingtonu aprila 1999 je bil sprejet nov strateški koncept zveze NATO, s katerim se je zveza pripravila na nove izzive 21. stoletja. Sprejem Poljske, Češke in Madžarske je pomenil dokončni konec delitve Evrope. NATO ostaja nenadomestljiv temelj stabilne varnosti Evrope, kolektivna obramba zveze in transatlantski posvetovalni forum. Jasno so poudarjene naloge partnerstva in sodelovanja, kot tudi dolžnost preprečevanja konfliktov in reševanja kriznih situacij, in sicer v skladu s 5. členom Washingtonske pogodbe. Oborožene sile zaveznic pa morajo biti tudi sposobne zagotavljati kolektivno varnost in hkrati posredovati v krizah, ki se ne nanašajo na 5. člen prej omenjene pogodbe. Biti morajo ustrezno opremljene, usposobljene in interoperabilne. Celotni obseg sil mora biti na najnižjem možnem nivoju, ki še omogoča izpolnjevanje nalog zveze (kolektivne obrambe in drugih nalog). Del oboroženih sil naj bi bil v stanju pripravljenosti in vedno sposoben hitro reagirati, na primer na napad na članico zveze²⁴. Nato podpira tudi izgradnjo skupne evropske varnostne in obrambne identitete znotraj zveze, kot tudi tesno sodelovanje z EU.

Koncept je v Nemčiji vzbudil številne polemike. Vsebuje dve bistveni novosti, kakršnih v severnoatlantski pogodbi ni. Razširitev področja delovanja zunaj območja držav članic na široko definirana krizna območja pomeni, da praktično ni teritorialne omejitve. Druga bistvena novost pa je, da omogoča posredovanje v kriznih razmerah

²⁴ http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/bundeswehr_2002.pdf (27.6.2003)

tudi brez mandata OZN po zgledu zračnih napadov na ZRJ (Paech, 2002: 34). Kritiki so poudarili, da je bistvo nove strategije prehod od teritorialne obrambe k obrambi interesov. Zveza NATO ne varuje več samo teritorialne integritete držav članic, temveč tudi strateške, politične in ekonomske interese, ki bi jih lahko ogrožale krize v oddaljenih regijah.

Kljub kritikam zveza NATO še vedno predstavlja temelj varnosti Nemčije. Nove razmere so državo prisilile v aktivnejše sodelovanje z zavezniškimi državami, kar je bilo dolgo zanemarjeno. Le-te so pokazale tudi na pomanjkljivosti nacionalnovarnostnega sistema države, zlasti neprimernost nemške vojske, ki ni sposobna izpolnjevati obveznosti, ki jih nalaga zveza NATO. Reforma Bundeswehr, ki trenutno poteka, naj bi vojsko približala konceptu NATO. Nemška vojska naj bi po končani reformi postala moderno opremljena in usposobljena vojska, ki bi sodelovala v mirovnih operacijah tudi v okviru zveze NATO.

5.4 ZAZNAVANJE GROŽENJ

Nemški geostrateški položaj se je po koncu hladne vojne precej spremenil. Nemško članstvo v atlantskem zavezništvu ter njena velika gospodarska moč vplivata na dejstvo, da varnosti ne moremo več povezovati zgolj s teritorialnimi zahtevami. Fleckenstein (2000: 83) navaja naslednje dejavnike tveganja, ki jih danes zaznava Nemčija:

- negotovost pri političnih spremembah v nekdanji SZ, zlasti v Rusiji;
- nerešeni etnični konflikti v Evropi;
- verski fundamentalizem od Afrike do Indijskega oceana (cona nestabilnosti, kjer je fundamentalizem pereč problem);
- proliferacija moderne oborožitve (balistične rakete dolgega dosega, nuklearno, kemično in biološko orožje);
- revščina, prenaseljenost, onesnaževanje okolja, politična anarhija.

Nemško javno mnenje vidi največji problem v konfliktih na Balkanu, verskem fundamentalizmu, nekontrolirani proliferaciji orožja za množično uničenje ter ekoloških katastrofah (Fleckenstein, 2000: 83). Po terorističnem napadu septembra 2001 sta se nemška in svetovna javnost zavedeli problema terorizma in verskega fundamentalizma, etnični konflikti na Balkanu pa so se pomaknili v ozadje.

Urad za varstvo ustavne ureditve (Bundesamt für Verfassungsschutz) v svojem letnem poročilu za leto 2002 (Verfassungsschutzbericht 2002)²⁵ navaja naslednja varnostna tveganja za pravno ureditev in notranjo varnost Zvezne republike Nemčije: ekstremizem, terorizem, nasilje, nestrpnost, sovraštvo do tujcev, nacionalizem in fundamentalizem.

Boj proti desnemu ekstremizmu je ena temeljnih nalog nemške notranje politike. Število nasilnih dejanj, storjenih s strani desnih ekstremistov, je v letu 2002 v primerjavi z letom 2001 nazadovalo, povečalo pa se je število obritoglavcev (skinheadov), predvsem na račun mladih, ki predstavljajo skoraj polovico članov. Prav tako je skoraj polovica nasilnih desnih ekstremistov skoncentrirana v vzhodnonemških deželah.

Po septembru 2001 so številni obritoglavci in desni ekstremisti pozdravili napad na ZDA. Pojavila se je celo solidarnost z islamisti, nekateri obritoglavci so se zavzemali za napade na ameriško ali židovsko lastnino v Nemčiji, do konkretnih dejanj pa na srečo ni prišlo. Nacionaldemokratska stranka Nemčije - NPD (Nationaldemokratische Partei Deutschlands) je najbolj agresivna desno ekstremistična stranka v Nemčiji. Kljub številnim zahtevam po prepovedi v letih 2001 in 2002 je še naprej delovala proti svobodni demokratični družbeni ureditvi, število njenih članov pa je rahlo upadlo.

Konec leta 2002 je bilo v ZRN 146 desnih ekstremnih organizacij in združenj (leta 2001 141). Število njihovih pripadnikov je s 49.700 pripadnikov leta 2001 padlo na 45.000. Število nasilnih ekstremistov pa vse od leta 1995 dalje narašča.

Nemčijo ogroža tudi levi ekstremizem, ki je uperjen proti kapitalistični in imperialistični državi, edini pravi sistem pa naj bi bil socialistični oz. komunistični. Za dosego svojih ciljev se poslužujejo javnih razglasov, agitacij (letaki, plakati), udeležujejo se volitev, prisotna so tudi kriminalna dejanja (tajna ali javna), kot npr. uničevanje lastnine, fizično nasilje in drugo. Tudi v letu 2002 so ogrožali nemško varnost nasilni levi skrajneži, še posebej iz anarhistično usmerjene avtonomne cone, ki se aktivno vključujejo v gibanja proti globalizaciji. Število pripadnikov se je leta 2002 zmanjšalo na okoli 31.200 (leta 2001 okoli 32.900), nasilnih levih skrajnežev v pretežno anarhistično usmerjenih skupinah pa je bilo okoli 5.500. Od konca Frakcije rdeče

²⁵ http://www.bmi.bund.de/Annex/de_24336/Verfassungsschutzbericht_2002.pdf (10.9.2003)

armade (RAF) leta 1988 v Nemčiji ni več močne teroristične strukture, ki bi bila sposobna izvajati težke napade.

Po napadu na Svetovni trgovinski center v ZDA se je mednarodna skupnost in s tem tudi Nemčija zavedela grožnje, ki jo predstavljajo skrajna islamistična gibanja, ki zavračajo družbeno ureditev, katere temelj je svoboda odločanja in pluralnost mnenj. Posebno grožnjo pomenijo dejavnosti arabskih mudžahedinov, povezanih z organizacijo Al-Kaida. Nacionalistična združenja tujcev povečujejo lasten narod, vrednost človeka pa določajo samo na podlagi pripadnosti oziroma nepripadnosti svojemu narodu in veri.

Čeprav se je število aktivnih ekstremističnih organizacij tujcev leta 2001 rahlo povečalo (s 65 na 69), se je število članov in podpornikov prvič zmanjšalo (leta 2002 57.350, leto prej 59.100). Najštevilčnejše so še naprej islamistične organizacije. Upad števila simpatizerjev teh organizacij gre pripisati tudi prepovedi organizacij Kalifatstaat (decembra 2001), Al-Aqse (avgusta 2002) in Hizb ut-Tahir.

5.4.1 Odnosi s Francijo

Francija je največja nemška gospodarska partnerica. Nemški izvoz v državo predstavlja 11 % celotnega izvoza, uvoz iz Francije v Nemčijo pa znaša nekaj nad 10 % vsega uvoza.

Francija in Nemčija, vodilni evropski sili, sta pomembni oblikovalki evropske gospodarske in varnostne politike. Zahodna Nemčija je postala najpomembnejši francoski zunanjetrgovinski partner v 80-ih letih (40 % francoske zunanje trgovine). Leta 1983 so ponovno oživili sodelovanje (Elizejska pogodba iz 1963). Oktobra 1991 sta nemški kancler Kohl in francoski predsednik Mitterrand objavila predlog, da bi ZEU postala obrambna komponenta EU, francosko – nemške sile Eurocorps pa bi služile kot jedro nove evropske vojske. Eurocorps bi na politični ravni pozitivno vplival na odnos Francije do severnoatlantske zveze, hkrati pa bi vzpostavili neodvisno evropsko varnostno strukturo. Naloge Eurocorps so sodelovanje in pomoč misijam zveze NATO, misijam pod poveljstvom ZEU zunaj teritorija NATO in zagotavljanje mednarodne humanitarne pomoči.

Sodelovanje vlad obeh držav temelji na pogodbi iz leta 1963, dopoljnjeni leta 1988, in skupni izjavi 2003 ob 40 – letnici sodelovanja, poteka pa v obliki polletnih pogovorov

vlad, nemško – francoskem varnostnem in obrambnem svetu ter različnih svetih za gospodarska, finančna, okoljska in druga vprašanja.

Čeprav se je odnos med državama ohladil na vrhu EU v Nici, pa sta se zblížali ob oblikovanju stališča do vojne v Iraku. Obe državi sta namreč nasprotovali akcijam proti Iraku brez soglasja OZN.

5.4.2 Odnosi s Poljsko

Poljska sedanja zahodna meja – črta Odra - Niese je bila določena avgusta 1945 na konferenci v Potsdamu. Poljska je podpirala združitev in leta 1991 je z združeno Nemčijo podpisala sporazum o prijateljstvu in sodelovanju. S tem sta državi postavili temelje revolucionarnim spremembam nemško – poljskih odnosov.

Danes je Nemčija poljski glavni zunanjetrgovinski partner, tretji največji tuji investitor in najbolj zagret zagovornik vstopa Poljske v EU. Vodilno vlogo je igrala tudi pri pripravah poljske države na vstop v NATO. Državi danes vojaško sodelujeta tudi v okviru nemško - danskih sil, kamor Poljska prispeva del svoje vojske. Kljub vsemu pa še vedno ostaja na poljski strani določen odklonilen odnos do Nemčije, ki izvira iz druge svetovne vojne.

Pomembno je sodelovanje na lokalni ravni (na gospodarskem področju, med policijama in mejnimi organi), ki omogoča učinkovitejši boj proti kriminalu in ilegalnim migracijam v Nemčijo.

Na Poljskem živi od 350.000 do 500.000 oseb²⁶, ki imajo nemško in poljsko državljanstvo. Večina jih živi v Zgornji Šleziji, nemška manjšina pa je priznana tudi v poljski ustavi.

5.4.3 Odnosi s Češko republiko

Odnosi med ZRN in Češko republiko so postali intenzivnejši v zadnjih letih. Še vedno jih zaznamujejo Beneševi dekreti iz leta 1947. Znova so prišli na površje po ločitvi leta 1993. Aprila 2000 je v Svetu Evrope nemški predstavnik Karsten Knolle pogojeval vstop Češke v EU z razveljavitvijo dekretov in plačilom kompenzacije Sudetskimi

²⁶ http://www.auswaertiges-amt.de/www/de/laenderinfos/laender/laender_ausgabe_html?type_id=14&land_id=136 (28.8.2003)

Nemcem, izgnanim 1947 (Jane's Sentinel Central Europe and Baltic States, September 2000 – February 2001: 27). Zadnja nesoglasja glede dekretov so se pojavila spomladi 2002, vendar niso temeljito spremenila odnosov med državama.

Ekonomsko državi med seboj tesno sodelujeta. Nemčija je češki najpomembnejši trgovinski partner s 33 % izvoznim in okoli 40 % uvoznim deležem. Češka je leta 2001 postala nemški najpomembnejši poslovni partner v Srednji in Vzhodni Evropi, nemška vlaganja v češko gospodarstvo pa predstavljajo 26-odstotni delež tujih investicij, kar jih uvršča na prvo mesto pred ZDA in Avstrijo. Sodelovanje med državama poteka tudi na lokalni ravni, predvsem med policijama in mejnimi organi. Takšno sodelovanje omogoča hitrejše ukrepanje obeh držav na področju zatiranja kriminala in ukrepanja v primerih naravnih nesreč (poplav).

Po podatkih Urada za zunanje zadeve²⁷ je leta 2001 živel na Češkem okoli 38.000 pripadnikov nemške manjšine, združenih v 14 skupnostih.

5.4.4 Odnosi z ZDA

Danes so ZDA nemški drugi največji trgovinski partner. Z 29 milijardami USD imajo tudi ZDA največji trgovinski primanjkljaj z Nemčijo. Ameriška podjetja zaposlujejo okoli 800.000 ljudi v ZRN, približno toliko pa tudi nemška podjetja v ZDA²⁸.

V 45 letih, v času razdeljene Nemčije, je bila tudi vojaška vloga ZDA v državi izredno velika. Velika vojaška prisotnost v Berlinu je Zahodno Nemčijo še tesneje povezala z zahodnimi državami. Tudi po združitvi in koncu hladne vojne je ameriški vpliv še vedno prisoten. Okoli 91.000 ameriškega vojaškega osebja je še vedno stacioniranih v ZRN. Kot zaveznici v NATO obe državi sodelujeta tudi na vojaškem področju pri ohranjanju miru, stabilnosti v svetu in boju proti terorizmu. ZDA so svoje strateške interese v Evropi uresničevale tudi s posebnimi dvostranskimi odnosi, zlasti z za ZDA ključnimi državami, čeprav v postblokovskem obdobju mednarodnih odnosov ZDA poglobljajo svoje politično, gospodarsko in vojaško sodelovanje tudi z vsemi novimi demokracijami v Srednji in Vzhodni Evropi. Med strateško pomembne partnerice v evropskih zadevah vsekakor sodi ZRN, ki ji Združene države vse bolj priznavajo

²⁷http://www.auswaertiges-amt.de/www/de/laenderinfos/laender/laender_ausgabe_html?type_id=14&land_id=174 (28.8.2003)

²⁸<http://www.usembassy.de/policy/relations.htm> (1.9.2003)

posebno vlogo v Srednji in Vzhodni Evropi, jo pa hkrati želijo držati pod nadzorom v okviru NATO in EU (Petrič, 1996: 32).

Po napadih 11. septembra 2001 v ZDA, v katerega so bili vpleteni teroristi, povezani z Nemčijo, se je slednja aktivno vključila v preiskavo napadov in boj proti terorističnim organizacijam, kar bom podrobneje predstavila v nadaljevanju.

Odnosi med državama pa so se precej ohladili ob vprašanju Iraka. Nemčija je in skupaj s Francijo še vedno nasprotuje ameriški politiki do Iraka, zaradi česar so bili diplomatski stiki med državama leto in pol zelo omejeni, in sicer vse do septembra 2003, ko sta se ponovno srečala predsednika obeh držav na konferenci OZN v New Yorku.

6 PROCES PREOBLIKOVANJA NEMŠKE VOJSKE

6.1 RAZPRAVE OB NAČRTOVANJU PRENOVE NEMŠKE VOJSKE

Ob koncu hladne vojne in pojavom novih kriznih žarišč v JV Evropi je postalo očitno, da največja vojska v Zahodni Evropi ni sposobna izpolnjevati obveznosti do NATO, niti ni kos novim vojaškim izzivom. Septembra 1999 je takratni nemški obrambni minister Rudolf Scharping predstavil žalostno sliko stanja nemške vojske, ki je izgledala takole:

- Nemške oborožene sile so bile še vedno organizirane bolj za odgovarjanje na grožnje hladne vojne kot pa na izzive 21. stoletja. Primanjkovalo jim je temeljnih sredstev, da bi lahko učinkovito in ustrezno prispevale h kolektivni obrambi in novim nalogam kriznega managementa.
- Bundeswehr se je soočala z nevarnostjo, da bo izgubila stik s tehnološkim razvojem in postala nekompatibilna z zavezniki in partnerji.
- Velikost, sestava in oborožitev KRK sil ni zadostovala za hitro rastoče mednarodne potrebe.
- Kronična podhranjenost obrambnega proračuna je vodila v investicijsko luknjo najmanj 15 milijard nemških mark (Meiers, 2001: 1 – 2).

Ob razpravah glede preoblikovanja vojske so bili leta 2000 predstavljeni trije predlogi nekdanjega predsednika Richarda von Weizsäckerja, nekdanjega generalnega inšpektorja oboroženih sil generala Hansa-Petra von Kirchbacha ter takratnega obrambnega ministra Rudolfa Scharpinga. Čeprav je bil sprejet Scharpingov predlog in pomeni smernice reformi, je za razumevanje nadaljnjega razvoja reforme vojske smiselno predstaviti vse tri predloge:

a) Weizsäckerjevo poročilo

Prvo in hkrati najbolj radikalno poročilo je bilo Weizsäckerjevo. Nemško vojsko je opisal kot preveliko in slabo strukturirano. Struktura vojske naj bi proizvajala presežek vojakov, v silah, ki sodelujejo v operacijah, pa naj bi jih očitno primanjkovalo. Zastarela oprema zmanjšuje operacijsko sposobnost vojske in povečuje stroške vzdrževanja. Višina obrambnega proračuna pa naj ne bi omogočala adekvatne modernizacije. Po

Weizsäckerjevemu mnenju (Sarotte, 2001: 36) bi vojska potrebovala operacijski kontingent v velikosti dveh brigad z nujnimi podpornimi in poveljniškimi elementi. Vojaško letalstvo pa naj bi imelo dva operacijska kontingenta s skupno 90 do 100 letali. Število vojakov naj bi se zmanjšalo s 323.000 (leta 2000) na 240.000. Priporočal je zmanjšanje števila civilnega osebja, povečanje pristojnosti Generalnega inšpektorja in povečanje obrambnega proračuna. Radikalna Weizsäckerjeva komisija je videla naborništvo kot nujno potrebno. Predvidena velikost vojske naj bi bila 240.000 vojakov, od katerih bi bilo 210.000 profesionalcev, 25.000 nabornikov in 5.000 nabornikov na podaljšanem služenju vojaškega roka.

Poročilo Weizsäckerjeve komisije je bilo za nemške razmere radikalno, ne pa tudi za zunanje opazovalce, na primer ZDA (Sarotte, 2001: 38). Še vedno je postavljalo na prvo mesto teritorialno obrambo Nemčije, ne pa skrb za omejevanje širjenja orožja za množično uničevanje, ipd.

b) Kirchbachovo poročilo

Kirchbachovo poročilo s predlogi je bilo hkrati tudi uradno poročilo nemškega obrambnega ministrstva. Kot že Weizsäcker je tudi Kirchbach postavil na prvo mesto teritorialno obrambo, nato pa poudaril potrebo po preprečevanju in reševanju kriz ter povečanem sodelovanju v mednarodnih akcijah. Kirchbach je predvidel ohranitev splošne vojaške obveznosti, ni pa videl potrebe po obsežnejšem zmanjšanju vojaških sil. Štele naj bi okoli 290.000 vojakov, od katerih bi bilo 85.000 nabornikov. V poročilu je omenjena tudi potreba po silah za posredovanje, ki naj bi štele 157.000 vojakov.

c) Scharpingovo poročilo

Obrambni minister Scharping je v svojem poročilu najprej poudaril potrebo po izpolnjevanju obveznosti Nemčije do zaveznic. Tudi teritorialna obramba je ostala pomembna prioriteta, ki ščiti Nemčijo pred sicer trenutno malo verjetnimi grožnjami, katerih pa ni mogoče povsem izključiti. Zavzemal se je za ohranitev splošne vojaške obveznosti. Najpomembnejše točke načrta, ki naj bi pripeljal nemške oborožene sile v obdobje preprečevanja kriz in kriznega managementa, so naslednje:

- obseg sil bi se zmanjšal s 338.000 na 277.000 vojakov, od katerih bi bilo 200.000 profesionalnih/poklicnih vojakov in 77.000 nabornikov (prej 135.000);

- skupna velikost mirnodobnih sil bi znašala okoli 360.000 pripadnikov, vključno z 80.000 do 90.000 civilnimi uslužbenci (prej 140.000);
- velikost glavnih obrambnih sil bi bila 255.000 vojakov, sile za posredovanje bi postopoma narasle s 66.000 na 150.000 pripadnikov, od katerih bi jih bilo 80.000 namenjenih hitremu posredovanju, dopolnjevalo pa naj bi jih 105.000 vojakov, sicer zadolženih v glavnih obrambnih silah za naloge obrambe nacionalnega teritorija, logistike, medicinske podpore, vojaškega obveščanja ter urjenja;
- število nabornikov bi se zmanjšalo za 40 %, in sicer s 135.000 na 77.000, dolžina služenja pa bi se skrajšala z 10 na 9 mesecev;
- delež obrambnega proračuna, namenjenega investicijam, naj bi narasel s približno 25 % leta 2000 na 30 %, kar naj bi izboljšalo stanje v Bundeswehr (Meiers, 2001: 3 – 4).

Poročilo se je sicer dotaknilo problema financiranja reforme ter zapiranja vojaških baz, vendar natančnih rešitev ni nakazalo.

Vsa tri poročila so se strinjala, da je Bundeswehr prevelika in slabo prilagojena na operacijske zahteve najverjetnejših nevarnosti. Avtorji so si enotni, da se je občutno zmanjšala grožnja strateškega napada v Srednji Evropi. Najmanj verjetna naloga nemških sil je postala teritorialna obramba, ki je hkrati postala obramba zveze zunaj nemških meja in bi zato Bundeswehr morala sprejeti nove naloge (Meiers, 2001: 5).

Zavedanje, da se obramba države začne zunaj nemških meja, je zahtevalo spremembe v strukturi in oborožitvi nemških oboroženih sil. Poročila so poudarjala potrebo po prehodu s težke teritorialne obrambe k mobilnejši, hitro pripravljeni, lažji in interoperabilni vojski za multinacionalne operacije varovanja stabilnosti Evrope. Priznavala so, da so obstajale resne pomanjkljivosti v strateških transportnih, obveščevalnih, komunikacijskih in poveljniških sistemih. Komisije so ugotovile, da je modernizacija kritično odvisna od zadostnega financiranja, zlasti del proračuna, ki je namenjen investicijam, bi potreboval povišanje (Meiers, 2001:5 – 6).

6.2 REFORMA ZVEZNE VOJSKE

Načrt ministra Scharpinga je nemška vlada junija 2000 potrdila, imel pa je vlogo smernic nadaljnega razvoja nemške vojske. Cilje reorganizacije Bundeswehr je Scharping predstavil septembra 2000 v Berlinu, in sicer:

- spodbuditi razvoj EVOP,
- nadaljevati z razvijanjem evroatlantske skupnosti,
- stabilizirati JV Evropo in
- promovirati globalno stabilnost.

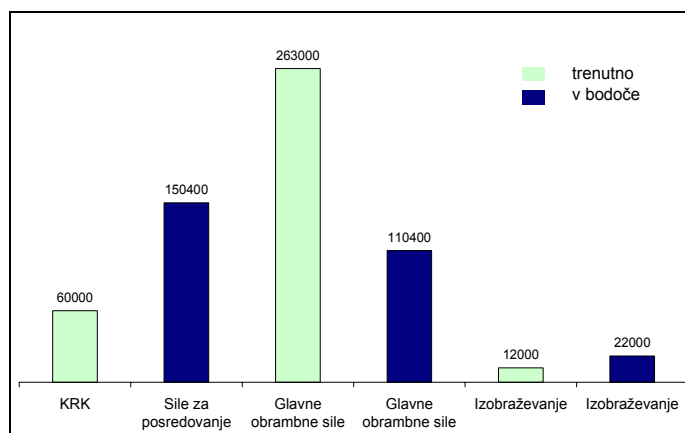
Strategija reorganizacije Bundeswehr temelji na treh stebrih razvoja. Prvi vključuje investiranje v osebje. Po Scharpingovem prepričanju se mora samo v nemških oboroženih silah vsak častnik izobraževati na univerzi. Ob daljšem služenju se pripadnikom Bundeswehr tako izboljšajo možnosti v civilnem življenju. Drugi steber temelji na spremenjenem sistemu investiranja v ključne sposobnosti in sisteme, kot so zračni transport, strateško izvidovanje, mobilnost in vzdržljivost. Cilji so uresničljivi le v evropskem okviru, s sodelovanjem v DCI NATO in razvoju EVOI. Slednje bo evropskim državam omogočilo, da bodo prevzele večjo odgovornost za lastno varnost, hkrati pa postale enakopraven partner v atlantski zvezi, kar bo po Scharpingovem mnenju v bodoče temelj nemške varnosti. Tretji steber vključuje tesnejše sodelovanje Bundeswehr z zasebnim sektorjem, s čimer se bo zagotovila učinkovitejša poraba denarja (Beal, 2000: 32).

Proces preoblikovanja zvezne vojske, opisan v brošuri Bundeswehr Sachstand 2002²⁹, ki poteka od leta 2002 do predvidoma 2006, predpostavlja spremenjeno sestavo oboroženih sil. Končni načrt reorganizacije vojske predvideva skupno 285.000 vojakov. Odpravljena bo prejšnja delitev na glavne obrambne sile (Hauptverteidigungskräfte – HVK) in sile za krizno posredovanje (Krisenreaktionskräfte – KRK). Nadomestile jih bodo sile za posredovanje (Interventionskräfte) kot aktivni bojni element, sestavljene iz reakcijskih in okrepitevnenih sil. Štele bodo okoli 87.000 oziroma 70.000 pripadnikov. Intervencijskim silam bodo nudile podporo sile za pripravo teritorialne obrambe v okviru NATO.

²⁹ http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/bundeswehr_2002.pdf (11.8.2003)

Glavne obrambne sile bodo obsegale 110.400 vojakov, namenjene pa bodo predvsem teritorialni obrambi (glej graf 6.1).

Graf 6.1: Struktura oboroženih sil ZRN

Vir: prirejeno po Bundeswehr Sachstand 2002

Sestava Bundeswehr je v tabeli 6.1 predstavljena po številu pripadnikov. Kopensko vojsko bo sestavljalo 138.500 pripadnikov v petih mehaniziranih divizijah, diviziji za posebne naloge, diviziji za zračne operacije in poveljstvu čet kopenske vojske (Heerestruppenkommando). Število pripadnikov vojaškega letalstva se bo zmanjšalo s 70.000 na 51.850 pripadnikov, sestavljeno pa bo iz štirih letalskih divizij in poveljstva za zračni transport. Vojaška mornarica bo štela 22.600 pripadnikov (Sarotte, 2001: 46). Sanitetna služba se bo povečala s sedanjih 3.500 na okoli 18.000 ljudi. Razdeljena bo na poveljstvo sanitetne službe in medicinsko akademijo. Oblikovana bo nova institucija, imenovana Streitkräftebasis (SKB), ki bo skrbela za centralizirano načrtovanje in koordinacijo vojaških operacij. Štela bo okoli 50.000 pripadnikov, odgovorna bo tudi za administrativne zadeve novega centralnega poveljstva v Potsdamu (Agüera, 2001: 297).

Tabela 6.1: Predvidena velikost oboroženih sil ZRN

	Število pripadnikov ³⁰
Kopenska vojska	138.500
Vojaška mornarica	22.600
Vojaško letalstvo	51.850
Skupaj	212.950

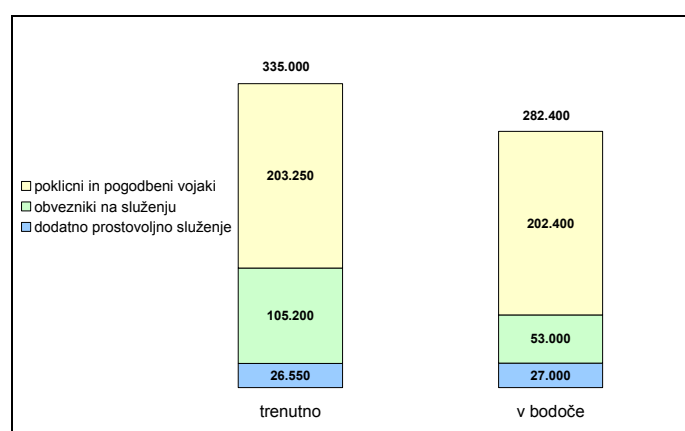
Vir: Sarotte, 2001: 46

³⁰ Številke variirajo, saj včasih nista vključeni sanitetna in logistična služba (Sarotte, 2001: 46).

Oborožene sile bo sestavljalo okoli 285.000 vojakov, v katerih bo 202.000 poklicnih in profesionalnih vojakov, obveznikov na služenju vojaškega roka bo 53.000, na dodatnem prostovoljnem služenju pa jih bo 27.000 (glej graf 6.2).

Kopenska vojska je doslej dobivala polovico vseh sredstev, namenjenih investicijam, predstavljala pa bo le 65 % vseh sil (prej 70 %). Po reformi bosta privilegirani vojaška mornarica in vojaško letalstvo, katerima bo dodeljenih 75 % vseh sredstev za investicije (Unterseher, 2001: 1469).

Graf 6.2: Bodoča struktura Bundeswehr

Vir: prirejeno po Bundeswehr Sachstand 2002

(http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/bundeswehr_2002.pdf)

Ob mobilizaciji se bo velikost Bundeswehr povečala na okoli 510.000 pripadnikov. Sestava je podrobneje predstavljena v tabeli 6.2.

Tabela 6.2: Velikost oboroženih sil ZRN ob mobilizaciji

	Število pripadnikov
Kopenska vojska	200.000
Vojaška mornarica	30.000
Vojaško letalstvo	80.000
SKB	150.000
Sanitetna služba	50.000
Skupaj	510.000

Vir: Lange (2001)

Zmanjšalo se bo število vojaških baz in drugih vojaških objektov, tako da bo Bundeswehr do 2006 predvidoma stacionirana samo na 541 lokacijah. Modernizacija bo zajela tudi opremo in oborožitev. Zmanjšal se bo obseg težke oborožitve. V naslednjih letih namerava Bundeswehr prodati oziroma uničiti okoli 40.000 vozil, večinoma avtomobilov in tovornjakov, uvedla bo komercialni sistem nabave in rabe voznega parka. Tudi vojaško letalstvo bo doživelo temeljite spremembe. Zmanjšalo se bo število bojnih letal s 437 na 302, predvsem tipa Mig-29 in Tornado. Dobili bodo nova transportna letala A400M. Vojaška mornarica bo posodobila predvsem svojo opremo in oborožitev. Po načrtovanjih naj bi dobila 15 korvet tipa K130, vendar ni trdnih zagotovil, da bo to res, meni admiral Hans Lüssow (Janssen Lok, 2001: 17 – 23). Leta 2002 se je skrajšala doba služenja vojaškega roka z desetih na devet mesecev, vpoklicanih bo največ 77.000 nabornikov. (The World Defence Almanac 2001-2002: 123).

Kopenska vojska bo tako še vedno »pretežka«, kar se tiče oborožitve, saj bo ohranila velik delež težke oborožitve, kot tudi »prelahka« pri zagotavljanju večje mobilnosti, zaščite in ognjene moči sil za hitro posredovanje.

6.3 SPLOŠNA VOJAŠKA OBVEZNOST

Nemčija je država z močno ukoreninjeno splošno vojaško obveznostjo. Vse od leta 1733 pa do 1945, z izjemo zgodnjih let reforme von Scharnhorsta, je bilo naborništvo povezano s povečanjem državne moči in ni bilo povezano s politično pripadnostjo in državljanskim ponosom. Slednje se je spremenilo z novimi nemškimi oboroženimi silami (Unterseher, 203: 64). Že ob ustanovitvi Bundeswehr leta 1955 je bil predviden relativno visok delež nabornikov v aktivnih oboroženih silah³¹. Na mlade nabornike, skupaj s prostovoljci, se je gledalo kot na potencialno aktivne državljane, sodelujoče v demokratičnem političnem procesu. Kot posledica se je razvil koncept »državljeni v uniformi«. Naborništvo namreč povezuje vojsko in družbo. Vojska posreduje vojakom demokratične vrednote, splošna vojaška obveznost pa je v tem pogledu reakcija na izkušnje nemške države s poklicno vojsko v prvi polovici 20. stoletja. Danes ima takšna vloga manjši pomen kot v povojnem času (Riecke, 2002: 32 – 33).

³¹ Naborniški sistem je postal del spremenjenih civilno-vojaških razmerij po drugi svetovni vojni, del nove (vsiljene) strateške kulture kot skupek želja in zahtev zveze NATO in povojne domače zadržanosti (Longhurst, 1999: 11).

Danes se nemške oborožene sile popolnjujejo s poklicnimi ter profesionalnimi vojaki in naborniki. Obvezniška služba traja 9 mesecev, lahko pa se prostovoljno podaljša za najmanj 1 in največ za 14 mesecev. Obstaja tudi možnost nadomestnega oziroma civilnega služenja vojaškega roka za tiste, ki odklanjajo orožje. Delo je spoštovano, saj pripomore k socialni varnosti.

Porast števila zahtev za priznanje pravice ugovora vesti je razviden leta 1991 (Zalivska vojna, združitev z Vzhodno Nemčijo). Za veliko število ugovorov vesti, ki se je po letu 1998 ustalilo na okoli 170.000, je kriva tudi Natova intervencija na Kosovu. Nihče si ni predstavljal, da bo število ugovornikov vesti enako številu tistih, ki so pripravljeni služiti v Bundeswehr³².

Čeprav je večina članic NATO in drugih držav ukinita ali razmišlja o ukinitvi splošne vojaške obveznosti, Nemčija, kljub pritiskom zavezniških držav ne namerava ukiniti naborniškega sistema. Stanje v nemških oboroženih silah leta 2002 je podrobneje opisal Lutz Unterseher (Unterseher, 2003: 63 – 82). Sestava Bundeswehr leta 2002 je predstavljena v tabeli 6.3.

Tabela 6.3: Struktura Bundeswehr leta 2002

Karierni vojaki	187.000	63,6%
Naborniki	106.000	36,0%
Rezervisti	1.000	0,3%
Skupaj	294.000	100%

Vir: prirejeno po Unterseher, 2003: 64

Iz tabele je razvidno, da je 36 % aktivnih sil nabornikov, kar je več kot 1/5 manj kot na višku hladne vojne. Razdeljeni so na dve kategoriji:

- 82.000 nabornikov na rednem služenju (9 mesecev);
- 24.000 nabornikov, ki so prostovoljno podaljšali služenje (med 12 in 23 meseci, povprečje 18 mesecev).

Slednji lahko sodelujejo v t.i. »out-of-area« operacijah. Poleg uniformiranega osebja je v nemški vojski okoli 120.000 civilistov, zaposlenih predvsem v administraciji (Unterseher, 2003: 64 – 65).

³² <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Klein.pdf>, 8.11.2003

Letni stroški na začetku 2002 so na osebo, zaposleno v Bundeswehr, v posameznih kategorijah znašali:

- karierno osebje 33.800 EUR,
- naborniki 9.800 EUR,
- rezervisti 9.800 EUR,
- civilni uslužbenci 42.000 EUR.

Razlika med kariernim osebjem in naborniki je precej očitna (Unterseher, 2003: 65).

Formalno ozadje

12a člen ustave ZRN določa, da se lahko vpokliče na služenje v oborožene sile, BGS ali organizacije za civilno varovanje moške, starejše od 18 let. Ustaljena praksa je, da naborniki ne služijo v BGS in organizacijah za civilno varovanje, zaposleni v njih pa so opravičeni služenja vojaškega roka. Obvezniki, ki uveljavljajo ugovor vesti, morajo opraviti nadomestno služenje (Ersatzdienst). Ustava določa, da slednje ne bi smelo biti daljše od služenja v oboroženih silah, toda v praksi traja dlje (Unterseher, 2003: 65).

Januarja 2000 je evropsko sodišče v Strassbourgu razsodilo, da mora Bundeswehr omogočiti ženskam vstop v oborožene sile (ne le v administracijo ali saniteto, temveč tudi v bojne enote, vendar z določenimi izjemami). Že naslednje leto so ženske prvič vstopile v nemško vojsko. Kmalu sta se pojavili dve pritožbi, da je takšna novost nepravilna do moških (ženskam je ponujena nova karierna priložnost, niso pa zavezane služenju). Lokalni sodišči sta kmalu predali primera Zveznemu ustavnemu sodišču, ki je razsodilo, da je splošna vojaška obveznost določena v ustavi (čeprav se nanaša le na moške). Morebitne spremembe v sistemu rekrutiranja so stvar vladne politike in parlamentarnega soglasja (Unterseher, 2003: 66).

Politično soglasje

Politične stranke v Bundestagu so glede vprašanja ohranjanja naborništva razdeljene. Večina še vedno podpira splošno vojaško obveznost, predvsem iz vrst konzervativne CDU/CSU ter vladajoče SPD, ki skupno predstavljata 4/5 vseh parlamentarnih sedežev. Ostale, predvsem manjše stranke, so večinoma proti nadaljevanju naborniškega sistema (najbolj glasna je stranka Zelenih). Za razliko od strank pa so nemški mediji v večini za

odpravo splošne vojaške obveznosti, ki naj ne bi več ustrezala modernemu načinu življenja (Unterseher, 2003: 67).

Splošni skepticizem medijev do naborniškega sistema je relativno nov pojav. Na novinarje je očitno precej vplivalo dejstvo, da je v 90-ih veliko držav Zahodne in Južne Evrope odpravilo nabornišтво ali začelo z načrti za odpravo. Najbolj prepričljivi so bili rezultati Weizsäckerjeve komisije, ki pa jih takratni minister Scharping ni sprejel. Komisija je predlagala dve opciji razvoja oboroženih sil:

- bodoča aktivna Bundeswehr bi štela 220.000 poklicnih in profesionalnih vojakov,
- Bundeswehr bi štela 210.000 poklicnih in profesionalnih vojakov in 30.000 nabornikov (s 6 do 10 mesečnim obveznim služenjem ali prostovoljno podaljšanim služenjem).

Komisija je bila bolj naklonjena slednji možnosti, šele kasneje pa je bilo razkrita, da je prva opcija imela sicer manjšinsko, a ne zanemarljivo podporo (Unterseher, 2003: 66 – 67).

Lahko špekuliramo, da je novinarski skepticizem vplival na nemško javno mnenje. Odnos do Bundeswehr je sicer med Nemci že leta na konstantno visokem nivoju, saj je 79 % vseh vprašanih študije inštituta EMNID izjavilo, da je izrazilo naklonjenost oboroženim silam. Prepričani so v pozitivno vlogo Bundeswehr v družbi – delež, ki se zadnji dve leti ni spremenil. Slabi dve tretjini vprašanih je izrazilo zanimanje za vprašanja varnostne in obrambne politike, pri zaznavanju nevarnosti pa je v ospredju mednarodni terorizem (daleč pred ostalimi grožnjami)³³.

Pozitiven odnos do nabornišтва se je zmanjšal na 64 %, kar pa je še vedno večina (glej tabelo 6.4).

³³ http://www.bundeswehr.de/wir/030227_emnid_umfrage.php, (6.11.2003)

Tabela 6.4: Nemški odnos do naborništva (1998 – 2002)

Leto	Pozitivno (%)	Negativno (%)
1998	73	27
2000	73	27
2002	64	36

Vir: Unterseher, 2003: 67.

Unterseher (2003: 67) navaja bolj analitično študijo Nemcev do naborništva iz leta 2000, ki kaže, da pozitivni odnos narašča s starostjo. Medtem ko je v skupini 16 – 25 letnikov razmerje med pozitivnim in negativnim odnosom 55 % proti 45 %, je v skupini starih 66 let in več razmerje 87 % za in 13 % proti (glej tabelo 6.5).

Tabela 6.5: Odnos Nemcev do naborništva (2000) po starosti

Starost (v letih)	Pozitiven (%)	Negativen (%)
16 – 25	55	45
26 – 35	69	31
36 – 45	74	26
46 – 55	77	23
56 – 65	77	23
66 in več	87	13

Vir: Unterseher, 2003: 68.

Zanimiva je podrobnejša analiza odnosa do naborništva, ki ga imajo mladi moški – t.j. tisti, katerih se le-to neposredno tiče. Zanimivo je, da mladi moški cenijo naborništvo bolj kot ženske iste starostne skupine.

Tabela 6.6: Mladi Nemci in odnos do naborništva po spolu

Starostna skupina	Moški		Ženske	
	Pozitiv.(%)	Negativ.(%)	Pozitiv.(%)	Negativ.(%)
16 – 25 let	58	42	52	48

Vir: Unterseher, 2003: 68.

Leta 2002 je več kot tri petine (63 %) vprašanih zagovarjalo neko obliko obveznega služenja. Odstotek je skoraj enak tistemu, ki se nanaša na pozitiven odnos do nabornišva (glej tabelo 6.7).

Tabela 6.7: Prihodnost nabornišva (2002)

Sedanji mešani sistem naj ostane.	39 %
Bundeswehr naj postane popolnoma prostovoljna.	28 %
Vojaški rok naj se skrajša.	7 %
Splošna vojaška obveznost naj bo obvezna za moške in ženske.	17 %
Nič od navedenega.	9 %

Vir: Unterseher, 2003: 68.

Tudi po največji preobrazbi v zgodovini Bundeswehr obstaja veliko razlogov za ohranitev splošne vojaške obveznosti. Meiers (2001: 12) našteva naslednje zgodovinske, socialne in ekonomske razloge:

- socialna integracija (naborniški sistem povezuje vojsko in družbo);
- civilna odgovornost (odgovornost za varnost države prevzamejo vsi državljani);
- rekrutiranje (prednost splošne vojaške obveznosti je v tem, da zajame najširši spekter državljanov in njihovih sposobnosti, znanj, ...);
- stroški (izkušnje iz zavezniških držav kažejo, da so stroški profesionalne vojske, zlasti rekrutiranja kvalificiranega osebja, občutno narasli);
- javna podpora splošni vojaški obveznosti (podpora sistemu splošne vojaške obveznosti je visoka tako med političnimi strankami kot v nemški javnosti);
- »kultura omejevanja« (sistem splošne vojaške obveznosti deluje kot nadzorni mehanizem, ki varuje pred vojaškim intervencionizmom);
- javne zdravstvene službe (brez splošne vojaške obveznosti ne bi bilo alternativnega civilnega služenja, brez katerega bi propadlo javno skrbstvo in zdravstvo).

Večina avtorjev navaja slednje kot najpomembnejši razlog za vztrajanje pri naborniškem sistemu. Obvezniki na služenju predstavljajo t.i. vojsko pomočnikov (Heer der Helfer), poceni delovno silo na področju socialne in medicinske oskrbe (Sarotte, 2002: 27 in Riecke, 2002: 33). Če bi Nemčija ne pokrivala tudi civilnih potreb

in če bi vsi naborniki služili izključno v vojski, bi se povečal pritisk za odpravo splošne vojaške obveznosti.

Lutz Unterseher (2003: 68 – 71) navaja več argumentov, katerih se poslužujejo tako nasprotniki kot zagovorniki ukinitve naborniškega sistema v Nemčiji. Trenutno so slednji v ofenzivi, zato so argumenti za ukinitve navedeni pred tistimi proti, in sicer:

1. Konec hladne vojne – ni potrebe po množičnih armadah

Med hladno vojno so bile množične armade potrebne na Vzhodu in Zahodu. Naborništvo je najučinkovitejše sredstvo za rekrutiranje takšnih sil. Po koncu hladne vojne, ko za večino evropskih držav ni več neposredne vojne grožnje, naborniške množične armade niso več potrebne. Nasprotniki ukinitve pa so prepričani, da v pesimistični perspektivi lahko pričakujemo teroristične grožnje in protiukrepe, ki bi lahko na koncu vplivali na večino ali vse države NATO. To pa pomeni, da bi narasla potreba po »area-covering« – potreba po zaščiti vitalnih elementov in infrastrukture na celotnem ozemlju držav. Slednje si je težko predstavljati brez velike rezerve nabornikov (Unterseher, 2003: 5).

2. Intervencionizem – ni potrebe po tveganju življenj nabornikov

Ko je ogrožena integriteta lastne države, je upravičeno tvegati življenja nabornikov, v času akcij daleč od doma ne moremo pričakovati, da bodo tvegali življenje in zdravje za varnost nekoga drugega. Kot protiargument se navaja dejstvo, da v misijah zunaj svoje države lahko sodelujejo le tisti naborniki, ki so prostovoljno podaljšali služenje vojaškega roka (Unterseher, 2003: 5).

3. Naborništvo – nepotrebno za demokratično integracijo

Hitlerjeva in Stalinova množična armada sta rekrutirali na podlagi naborništva. Veliko demokracij ima ali bo imelo popolnoma prostovoljne oborožene sile, zato ne moremo trditi, da je splošna vojaška obveznost »conditio sine qua non« integracije oboroženih sil v demokratično družbo (Unterseher, 2003: 5 – 6).

Nasprotniki trdijo, da je treba preučiti konkretne razmere in države. V primeru ZRN je splošno sprejeto dejstvo, da je naborništvo v kombinaciji s konceptom »državljeni v uniformi« precej pripomoglo k socialni in politični integraciji vojske, vendar pa po

mnenju Kuhlmana in Lipperta (1995: 10) splošna vojaška obveznost ni garancija, da se vojska ne bo razvila v »državo v državi« niti ne prepričuje zlorabe vojske s strani političnih voditeljev.

4. Naborništvo – nepošteno do moških na splošno

Odkar je vojaški poklic dostopen ženskam, ki pa niso obvezane služiti, je naborništvo še bolj nepošteno do moških kot prej. Ženskam omogočen vstop v vojsko lahko opravičimo s tem, da so sicer v modernih demokracijah še vedno diskriminirane (Unterseher, 2003: 6).

5. Izvajanje naborništva – nepošteno do tistih, ki so vpoklicani

Po načrtu ministrstva za obrambo ne bodo vpoklicani vsi moški, ki so sposobni in pripravljeni služiti. Če bo izvajanje nabora nepošteno, lahko upravičeno pričakujemo javno kritiko, zaradi česar morajo načrtovalci nabora raziskati in podpreti alternativne načine načrtovanja popolnjevanja (Unterseher, 2003: 6).

6. Naborniki – kvalitativno ne dosežejo ravni prostovoljcev

Nabornikom manjka motivacije, zaradi kratkega roka pa tudi urjenje ni zadostno za upravljanje z moderno vojaško tehnologijo. Splošna vojaška obveznost bi zato bilo treba ukiniti. Zagovorniki splošne vojaške obveznosti navajajo, da je motivacija bolj odvisna od delovnih in življenjskih razmer v organizaciji, v katero je posameznik vstopil. Vsekakor je legitimno vprašati, ali lahko prostovoljci, ki v povprečju ostanejo dlje časa v oboroženih silah, kompenzirajo fizične, mentalne in intelektualne deficite. Vse moderne prostovoljne vojske se srečujejo s problemom rekrutiranja (Unterseher, 2003: 7).

Naborništvo zagotavlja relativno lahek dostop do kvalitetnejšega kadra. Najbližje idealni rešitvi se zdi nabor mladih moških, katere se motivira, da ostanejo v vojski tudi po koncu vojaškega roka. Nabornike se tako ne le povabi, da ostanejo malo dlje, temveč se jim omogoči kariera. Okoli dve petini bodočih častnikov in podčastnikov se rekrutira na takšen način.

7. Naborniki – neprimerni za vojaške intervencije

Vojaška intervencija predstavlja zelo zapleten izziv posameznemu vojaku. Vojaki morajo biti policisti, težko oborožena straža, »high-tech« bojavniki. Takšne vloge zahtevajo tako ekstenzivnejše kot intenzivnejše urjenje, ki nabornikom ni dosegljivo.

Kot protiargument je navedeno dejstvo, da ima precej prostovoljnih vojakov v tipičnih zahodnih vojskah fizične, mentalne in/ali intelektualne pomanjkljivosti, ki jih ni mogoče vedno odpraviti z urjenjem in treningi. V mnogih prostovoljnih vojskah (več kot v naborniških) je opaziti razvoj militarističnega duha – subkulture, ki pogosto onemogoča dostojno ravnanje vojakov s prebivalstvom na kriznih območjih. Naborniki na prostovoljnem podaljšanem služenju v mednarodnih misijah prispevajo k normalnosti (nemilitarizmu) in fleksibilnosti (Unterseher, 2003: 7).

8. Poceni delovna sila

Z ekonomskega vidika so naborniki vojaški delavci, plačani precej pod tržnimi cenami, zato bo v primeru visokih stroškov človeški faktor v oboroženih silah nadomeščen s tehnologijo. Sile bodo tako bolj učinkovite – tehnologija je namreč ključna za vojsko moderne dobe. Nasprotniki navajajo, da je imel človeški faktor zelo pomembno vlogo v modernih »out-of-area« kontingentih. Primarna potreba v misijah na Balkanu je namreč kvalitetna pehota, podprta z ustrežno tehnologijo (Unterseher, 2003: 7).

9. Urjenje nabornikov

Na nabornike lahko sicer gledamo kot na poceni delovno silo, njihov trening pa je vse prej kot poceni, saj zavezuje relativno veliko število vojaških profesionalcev, ki ne morejo sodelovati v drugih nalogah. V popolnoma prostovoljnih vojskah podobne velikosti je potrebno precej manj »drill sergeants« in drugih trenerjev, saj so enote rekrutov precej manjše. Potrebno pa bi se bilo vrniti k vprašanju kvalitete. Po določenem času, ko je relativno veliko število vojaških profesionalcev dobilo naloge urjenja, so se izboljšale njihove socialne sposobnosti ter sposobnosti prilagajanja (Unterseher, 2003: 8).

10. Naborništvo – skriti socialnoekonomski stroški

Naborniški sistem predstavlja socialno in finančno breme, ki ni razvidno v centralnem vojaškem proračunu. Argument v osnovi velja in je pomemben predvsem v državah, kot je Švica, kjer visi večina stroškov naborniške milice na ramenih družbe (npr. delodajalci plačujejo davek za vojaške vaje zaposlenih). Manj teže pa ima argument v državah, kjer je delež nabornikov daleč pod 50 % aktivne vojske (Unterseher, 2003: 8).

11. Javne službe – niso opravičilo za ohranjanje naborništva

Podpora splošni vojaški obveznosti z izgovorom, da bi v primeru odprave le-te izgubili pomemben del javnih služb, ki ga opravljajo t.i. Zivis (naborniki na civilnem služenju), je popolnoma nelegitimna. Odprava naborništva je moralno vprašanje, ki ne bi smelo biti vezano na koristi. Riecke (Riecke, 2002: 33) je prepričan, da ohranjanje civilnega služenja še ne opravičuje ohranjanja zastarelega sistema splošne vojaške obveznosti.

Kot protiargument je pogosto navedeno dejstvo, da obvezna javna dela stroškovno niso zelo učinkovita, toda najemanje osebja na trgu delovne sile žal ni mogoče (Unterseher, 2003: 8 – 9).

Demografska gibanja

Na nadaljnje načrtovanje razvoja nemške vojske bodo vsekakor vplivala demografska gibanja v naslednjih letih. V obdobju do leta 2010 naj bi se število moških, starih 18 let, povečalo s 420.000 leta 2001 na 453.000 leta 2006, nato pa upadlo na 389.000 leta 2010. Trend upadanja naj bi se nadaljeval tudi v obdobju 2011 – 2020 (Unterseher, 2003: 71).

Takšne projekcije postavlja ministrstvo za obrambo pred velik izziv. Ministrstvo pri načrtovanju nabora uporablja povprečno število mladih Nemcev, starih 18 let, v letih 2001 – 2010. Od 430.000 jih bo ostalo za nabor 117.000 (ali 27 % vseh), ki bodo po predvidevanjih lahko vpoklicani v enem letu. Takšen izračun je že večkrat doživel kritike. Obstajajo tudi predlogi, da bi se zvišali standardi zdravstvenega stanja, saj so mednarodne organizacije izredno zahtevne. Predvidevanje, da bo delež ugovorov vesti narasel s trenutnih manj kot 35 % na 40 %, ni utemeljena z rezultati sistematičnega raziskovanja (Unterseher, 2003: 73).

Finančni viri

Obrambni proračun je poleg razpoložljivih rekrutov primarnega pomena za vojaško načrtovanje. Nemška vlada načrtuje do leta 2006 po 24,4 milijarde evrov letno za obrambni proračun. Upošteva 2,0 % povprečni letni BDP deficit pomeni vladni načrt približno 8 % realno znižanje obrambnega proračuna od leta 2002 do 2006 (glej tabelo 6.8) (Unterseher, 2003: 75).

Tabela 6.8: Razvoj nemškega obrambnega proračuna (v milijardah EUR)

	2002	2003	2004	2005	2006
Višina proračuna	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4
Realna višina proračuna	24,4	23,9	23,4	23,0	22,5

Vir: Unterseher, 2003: 75.

Takšna smer razvoja proračuna bo verjetno narekovala precejšnje zmanjšanje osebja Bundeswehr, hkrati pa se delež nabornikov ne bo dramatično zmanjšal, vsekakor ne v tolikšni meri, kot je to predlagal Weizsäcker (Unterseher, 2003: 75).

Načrti

Trenutni načrt ministrstva za obrambo predvideva zmanjšanje števila pripadnikov Bundeswehr z 294.000 leta 2002 na 285.000 leta 2010 (število civilistov s 120.000 na 85.000). Znotraj tega zmanjšanja se bo povečalo število kariernih vojakov – relativno dragega osebja – s 187.000 na 202.000. Delež nabornikov se bo zmanjšal s trenutnih 36 % na 28 % (Unterseher, 2003: 77).

Tabela 6.9: Struktura Bundeswehr 2010 – vladni načrt

	2002	2010	sprememba
Karierni vojaki	187.000	202.000	+ 15.000
Redni naborniki (9 mesecev)	82.000	53.000	- 29.000
Naborniki na podaljš. služenju (18 mes.)	24.000	27.000	+ 3.000
Izobraževalni kader	1.000	3.000	+ 2.000
Skupno	294.000	285.000	- 9.000
Civilni uslužbenci	120.000	85.000	- 35.000

Vir: Unterseher, 2003: 76.

Po mnenju Unterseherja (2003: 77) model sicer navdušuje, toda preprosta kalkulacija pokaže, da predvidena sestava ni skladna z razpoložljivimi fiskalnimi viri. Zmanjšanje osebja je nezadostno, predvideno je celo povečanje najdražjega, kariernega elementa. Bundeswehr bo torej primanjkovalo denarja za operacije in/ali modernizacijo. Drugi problem je relativno hitro zmanjšanje deleža nabornikov – 27 % mladih Nemcev, ki bodo na razpolago, leta 2006 ne bo treba služiti vojaškega roka.

6.4 NEMŠKI POLITIČNO-VOJAŠKI PARADOKS

Načrtovano preoblikovanje nemških oboroženih sil se trenutno sooča z resnimi problemi. Čeprav se je Nemčija končno spopadla z nujno modernizacijo Bundeswehr, njeni voditelji ali nočejo spoznati ali pa zanemarjajo dejstvo, da so s tako obsežno transformacijo povezane tudi velike finančne potrebe. Slednje je pripeljalo do naslednjega paradoksa: na eni strani so se nemški voditelji zavezali izpolnjevati ambiciozne zahteve NATO, na drugi strani pa niso zagotovili ustrezne finančne podlage. Neskladje kratkoročno vpliva predvsem na nabavo osnovne oborožitve (Agüera, 2001: 290).

Pomanjkanje finančnih sredstev bo ogrozilo večino programov mednarodnega sodelovanja. Številni opazovalci so mnenja, da nemški položaj v mednarodni skupnosti še nikoli prej ni bil boljši in varnejši, pri tem pa se ne sme pozabiti krhko mednarodno okolje zunaj evropskih meja. Nemčijo obkrožajo le prijatelji, toda nemška varnost ni več odvisna zgolj od razmer v Evropi. Grožnje z orožji množičnega uničenja namreč lahko vplivajo na Nemčijo in na Evropo v celoti in država se bo morala pred takšnimi grožnjami v prihodnosti zaščititi (Agüera, 2001: 291).

V Nemčiji nestrinjanje glede reforme Bundeswehr narašča. Med razpravo v Bundestagu oktobra 2000 je obrambni minister Scharping objavil, da bo Nemčija leta 2001 za obrambo porabila 46,8 milijarde nemških mark. Večina vojaških strokovnjakov je bila mnenja, da je takšen proračun premajhen za dosego zastavljenih ciljev. Zadnjih deset let je nemški obrambni proračun konstantno upadal in kljub izjavam ministra, da ni proračunskih lukenj, strokovnjaki menijo, da država ne namenja dovolj sredstev za obrambo. Najmanj 50 milijard nemških mark bi po nekaterih prepričanjih zadostovalo za pokritje načrtovanih projektov. Po mnenju Weizsäckerjeve komisije bi Nemčija morala porabiti več, da bi kasneje lahko varčevala. Delež, namenjen naložbam, bi

morali povečati. Poleg tega številni kritiki menijo, da bi se obrambni proračun moral nujno povečati, saj je očitno, da največja vojska v Zahodni Evropi ni sposobna izpolnjevati obveznosti NATO, niti ni kos novim vojaškim izzivom. Povečanje obrambnega proračuna pa naj bi bila iluzija, saj je obramba po porabi že sedaj na tretjem mestu skupnega zveznega proračuna (Agüera, 2001: 292).

Agüera (2001: 292) vidi dejanski problem reforme precej bolj kompleksno. Nemška javnost in politika obrambnim vprašanjem ne posvečata dovolj pozornosti. Razprav o obrambnih zadevah v miru praktično ni, če pa jih že obravnavajo, pa so v ozadju (za temami brezposelnost, zdravje, pokojninska politika,...). Teoretično pripisovanje majhne vloge vojaškim vprašanjem ni nujno slabo. Nemčija je videna kot civilna sila, ki promovira nevojaška sredstva za reševanje kriz. V obdobju po drugi svetovni vojni se je zahodnonemška zunanja politika posluževala koncepta civilne sile³⁴, ki je promoviral multilaterizem, izgradnjo mednarodnih institucij in nadnacionalno integracijo, uporabo sile v mednarodnih odnosih pa je skušal omejiti z nacionalnimi in mednarodnimi normami. Ta koncept se je ohranil tudi po združitvi Nemčije.

Nemčija je še vedno ujeta v proces socialne transformacije, ki se je začel pred 11 leti. Politike omejevanja uporabe oborožene sile, ki je prevladovala v nemški politiki več kot 40 let, ni mogoče izbrisati čez noč. Dolgo vrsto let je bila država v precej udobnem položaju. Ob pojavu konfliktov zunaj meja ji ni bilo potrebno posredovati s svojimi silami. Vse od zalivske vojne (1991) dalje pa je postalo jasno, da nadaljevanje »cheque-book« diplomacije ne bo več sprejemljivo. V sedanjosti se je Nemčija zavezala prevzeti aktivnejšo vlogo znotraj zveze NATO, ki vključuje tudi posredovanje z vojaškimi silami. Takšna svoboda delovanja pomeni med drugim tudi normalizacijo nemške zunanje politike³⁵. Kljub temu da je Nemčija napravila prve korake v tej smeri, le-ti še vedno niso zadovoljivi. Pripadniki Bundeswehr, analitiki in opozicija opozarjajo, da je Bundeswehr kronično finančno »podhranjena«. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je opozicija prav tako odgovorna za slabo finančno stanje oboroženih sil³⁶ (Agüera, 2001: 293 – 294).

³⁴ Oblikovala ga je nemška travmatična preteklost. Izkušnje iz preteklosti so vodile do zavračanja ali vsaj globokega skepticizma do vsakršne uporabe vojaške sile (Agüera, 2001: 292).

³⁵ Po 11.9.2001 in sodelovanjem Bundeswehr v Afganistanu, se je v Nemčiji spremenila tudi razprava o zunanji politiki, ki poskuša vzpostaviti ravnotežje med zadržanostjo in vodilno vlogo v mednarodni skupnosti (Hellmann, 2002: 3).

³⁶ Slednje se je pričelo v letih 1990 do 1998, ko je današnja opozicijska stranka CDU/CSU vodila vlado.

Stanje Bundeswehr in njena reforma sta bili kritično sprejeti tudi zunaj Nemčije. Na konferenci leta 2000 v Berlinu so mednarodni vojaški strokovnjaki kritizirali predvsem čas, ki ga bo Bundeswehr porabila za preoblikovanje (dejanski zaključek reforme šele leta 2010). Ameriški, angleški in francoski strokovnjaki so prepričani, da je do konca procesa preoblikovanja Bundeswehr še daleč, zmanjšanje obrambnega proračuna pa je že doseglo kritično točko. Nemška vojska načrtuje nabave, za katere ne ve, kako jih bo financirala. Slednje velja za enega najambicioznejših projektov – nabavo 73 vojaških transportnih letal Airbus 400M. Letala naj bi nadomestila staro floto letal C-160 Transall. Obrambni minister Scharping se je v začetku zavzemal za nabavo ruskih Antonovov An-70, ki so bili v primerjavi z Airbusi precej cenejši in dobavljivi v krajšem roku (prej kot leta 2007), toda evropski voditelji so se na koncu dogovorili za A400M, čemur se je morala podrediti tudi Nemčija (Agüera, 2001: 294 – 298).

6.4.1 Kritike reforme

Reforma očitno napreduje v pravo smer, saj se je že povečala učinkovitost oboroženih sil v kriznih razmerah v tujini, ima pa tudi nekaj slabosti, ki so jih napovedovali že v razpravah med načrtovanjem reforme, ki bodo prišle do izraza v bližnji prihodnosti, zlasti nezadostno financiranje. Po Rieckeu (2002: 33) ima Bundeswehr tri možnosti bodočega razvoja:

- nadaljevanje ambiciozno zastavljene reforme, pri čemer je nujno potrebno zvišanje obrambnega proračuna;
- reforma reforme - Bundeswehr bi morala zmanjšati obseg, zapreti oporišča, spremeniti strukturo oborožitve, opustiti splošno vojaško obveznost ter tradicionalno prestavo o teritorialni obrambi;
- nadaljevanje improvizacije in previsoko postavljenih ciljev v upanju, da bo Nemčija kmalu izšla iz finančne krize.

Prva možnost je iz stroškovne perspektive malo verjetna, tretja je najbolj verjeten scenarij, a hkrati tudi najmanj ugoden. Druga možnost bi bila sicer najbolj zaželena, vendar ne bi prinesla kratkoročnega varčevanja, zahtevala pa bi tudi močno politično voljo. Ideja o odpravi splošne vojaške obveznosti se mora predvsem najprej uveljaviti v družbi. Verjetno je, da se bo reforma nadaljevala v smeri druge možnosti (Riecke, 2002: 33).

Unterseher (2001:1463 – 1469) edini trdi, da nemške oborožene sile finančno *niso* »podhranjene«. Glavni razlog protislovja med načrti in dejansko realizacijo vidi v obsegu in strukturnem konceptu oboroženih sil, ki zahtevata obsežno financiranje. Vztrajanje na nerealno velikem obsegu sicer vzdržuje politični in socialni mir (zapiranje vojaških baz bo manj obsežno, osebju se ne bo treba prilagajati novi organizaciji, ...), velike oborožene sile pa poleg tega še vedno zagotavljajo državi določeno težo v zvezi NATO, zlasti ko gre za zasedanje pomembnih položajev.

Pomemben dejavnik, ki bo prispeval k visokim stroškom bodoče Bundeswehr predstavlja dejstvo, da poskuša država z vojaškimi sredstvi zavarovati svoje ekonomske interese, čemur bi lahko rekli neoimperializem (Unterseher, 2001: 1469).

Parlamentarni in vojaški strokovnjak Volker Kröning je leta 2001 predstavil svoj model preoblikovanja nemške vojske. Poudaril je temeljitejše zmanjšanje aktivnih sil – z 294.000 na 257.000. Število kariernih vojakov bi bilo s 187.000 zmanjšano na 175.000, nabornikov pa bi bilo leta 2010 80.000 (31 % aktivnih sil). Kröning je prepričan, da bi bile takšne sile sposobne ustvariti zaledje »le« 120.000 vojakov, namenjenih mednarodnim akcijam (Einsatzkräfte), kar bi bilo še vedno dovolj za izpolnjevanje obveznosti, celoten model pa bi bil glede na višino proračuna ustrežnejši (Unterseher, 2003: 77).

Kriza naborništva je povezana s proračunsko krizo Bundeswehr. Zadnji izračuni Volkerja Kröninga so pokazali, da glede na trenutno fiskalno politiko bodoče prostovoljne sile ne bodo mogle biti večje od 195.000 aktivnih vojakov, če priračunamo k stroškom poleg plače tudi stroške vedno težje rekrutacije ter zamenjave vojakov s tehnologijo. Takšno radikalno zmanjšanje velikosti sil bi, poleg ostalih problemov, privedlo do resnih organizacijskih trenj in konfliktov. Oborožene sile bi se morale umakniti iz veliko regij in lokacij, kar bi prineslo velike socioekonomske posledice. Zaledje za intervencije bi bilo precej manjše, kvaliteta osebja bi postala resen problem, kajti s koncem naborniškega sistema bi postala vojaška služba za širšo populacijo manj pomembna in zanimiva (Moskos, 2000: 19). Kröningov model je pokazal, kako bi lahko zmanjšali stroške osebja in hkrati dosegli večjo pravičnost pri služenju vojaškega roka.

Unterseher (2001: 1470) si predstavlja Bundeswehr, ki bi do leta 2010 obsegala okoli 245.000 vojakov (okoli 20 % manj kot danes), od katerih bi bilo 165.000 poklicnih in

profesionalnih vojakov ter 80.000 nabornikov na služenju vojaškega roka. Infrastruktura za urjenje rezervistov ne bi bila potrebna, saj bi vpoklic v kriznih razmerah obsegal le osebe, ki so služile v Bundeswehr pred največ petimi leti. Civilistov, zaposlenih v nemških oboroženih silah, bi bilo 85.000, služenje vojaškega roka pa bi se skrajšalo na šest mesecev. Slednje naj bi zadostovalo za izuritev nabornikov za naloge varovanja oseb, objektov itd. KRK sile bi obsegale največ 100.000 vojakov. Po izračunih Unterseherja bi model omogočil zmanjšanje stroškov osebja, povečal pa bi delež za investicije na 29 % do 30 %, s čimer bi se približal zastavljenim ciljem tekoče reforme.

7 SKLEPI

7.1 VERIFIKACIJA HIPOTEZ

a) *Sedanja struktura nacionalnovarnostnega sistema ZRN je po koncu hladne vojne zaradi sprememb v mednarodnem okolju postala delno anahrona. Sedanji proces je poskus prilagajanja strateškemu konceptu zveze NATO iz leta 1999.*

Razdelitev Nemčije po porazu 1945 je postavila novonastalo zahodnonemško državo na frontno črto zveze NATO in Varšavskega pakta. Spremenjen geopolitični položaj je vplival na tudi na strukturo nacionalnovarnostnega sistema ZRN. Glavnina oboroženih sil, organizirana v skladu s konceptom teritorialne obrambe, je bila integrirana v združene zavezniške sile NATO, na ozemlju ZRN pa se je nahajalo tudi veliko število vojakov držav članic zveze.

S koncem hladne vojne se je položaj združene Nemčije ponovno spremenil. Državo obkrožajo le še prijateljske države, še naprej pa uživa zaščito NATO. Ogroženosti ZRN s strani konvencionalnih oboroženih sil sosednjih ali drugih držav trenutno ni moč zaznati, zato dosedanja teritorialna obramba države pred konvencionalnimi napadi ni več v skladu s sedanjimi varnostnopolitičnimi potrebami. Nemška vojska je še vedno boljše pripravljena na obrambo pred grožnjami hladne vojne, kot na izzive 21. stoletja. Prevelika je in slabo izurjena, zaradi zastarele tehnologije pa slabo interoperabilna. Zastarela težka oborožitev, infrastruktura in poveljniško-nadzorni sistem ne omogočajo večjih premikov sil na daljše razdalje. Velikost, sestava in oprema sil za krizno posredovanje ne zadostujejo naraščajočim potrebam po delovanju v mednarodnih akcijah – eni glavnih nalog oboroženih sil. Glede na podane argumente lahko potrdim prvi del hipoteze.

Krepitev OZN, EU in NATO je centralni politični cilj nemške države, prav tako pa tudi sposobnost nuditi trajni vojaški prispevek k varnosti in miru. Sodelovanje nemške vojske v mednarodnih akcijah preprečevanja konfliktov in kriz ter terorizma odločilno vpliva na njen nadaljnji razvoj. Sodobne oborožene sile morajo zadovoljiti kriterije, ki določajo sposobnost hitre reakcije, hitre pripravljenosti za posredovanje, visoko stopnjo profesionalnosti, fleksibilnosti in interoperabilnosti. Temu cilju se skuša približati tudi Bundeswehr. Proces preoblikovanja zvezne vojske, ki poteka od leta 2002 in bo potekal

predvidoma do leta 2006, predvideva drugačno sestavo oboroženih sil, ki naj bi zadovoljila zahtevam sodobne varnostne politike. Zmanjšalo se bo število pripadnikov, spremenila se bo struktura – aktivni bojni element bodo sestavljale sile za posredovanje, ki bodo namenjene posredovanju predvsem v okviru zveze NATO. Celoten obseg oboroženih sil bo na najnižjem možnem nivoju, ki bo še omogočal izpolnjevanje nalog NATO. S tekočo reformo vojske se torej Nemčija poskuša približati strateškemu konceptu zveze NATO in oblikovati moderne, mobilne in interoperabilne oborožene sile, ki bodo prispevale h kolektivni varnosti NATO ter stabilnosti Evrope in sveta.

b) Sodelovanje ZRN v mirovnih operacijah zunaj območja zveze NATO v Jugovzhodni Evropi in Aziji je terjalo spremembe njenega varnostnega sistema.

Zaradi prostorske bližine nacionalnim konfliktom Jugovzhodne Evrope je Nemčija bolj izpostavljena nevarnostim kot druge zahodne države. Pritiski članic NATO, predvsem ZDA, da bi Nemčija prevzela večjo vlogo v zvezi, ter odločitev nemškega ustavnega sodišča 1994 so omogočili in pospešili sodelovanje nemške vojske v mednarodnih akcijah v tujini.

Operacije v tujini predstavljajo za nemško vojsko veliko obremenitev. Rotacije enot vključujejo skoraj 50.000 vojakov, dosedanja struktura Bundeswehr pa ni bila zmožna nuditi potrebnega števila osebja za pripravo, urjenje in delovanje v misijah. Premajhen obseg sil KRK je vodil k prevelikim obremenitvam delov enot, zastarela tehnologija pa je oteževala sodelovanje z zaveznicami. Našteto je privedlo do potrebe po korenitih spremembah v nacionalnovarnostnem sistemu države, predvsem v strukturi, obsegu, oborožitvi, izurjenosti vojske ter financiranju mirovnih akcij, kar potrjuje mojo hipotezo. Reforma nemške vojske predvideva povečanje sil za posredovanje s 60.000 na okoli 150.000 vojakov, za usklajevanje delovanja enot v mednarodnih akcijah pa je bilo ustanovljeno združeno poveljstvo (Einsatzführungskommando).

c) Zgodovinski, socialni in ekonomski razlogi so prispevali k ohranitvi splošne vojaške obveznosti v ZRN, kar je v nasprotju s Haltinerjevo teorijo o zatonu množičnih armad po koncu hladne vojne.

Kljub zmanjšanju velikosti oboroženih sil in odpravi splošne vojaške obveznosti po koncu hladne vojne v večini evropskih držav Zvezna republika Nemčija še vedno vztraja pri naborniškem sistemu.

Nemčija je ena od domovin vojaške obveznosti. Vse od leta 1733 pa do 1945, z izjemo zgodnjih let Scharnhorstove reforme, je bilo naborništvo povezano s večanjem državne moči, ne pa s političnim sodelovanjem in državljanskim ponosom. Slednje se je spremenilo šele z novimi oboroženimi silami leta 1955. Bundeswehr je bila že ob ustanovitvi predvidena kot naborniška vojska. Splošna vojaška obveznost v kombinaciji s konceptom »državljanov v uniformi« je v Nemčiji precej pripomogla k socialni in politični integraciji vojske v družbo. Vojska se tako ni razvijala kot »država v državi«, častniki niso in še vedno ne predstavljajo elite, kar naj bi preprečevalo ponovno oživitve nemškega militarizma.

Poleg socialne in politične integracije vojske v civilno družbo sistem splošne vojaške obveznosti pomeni, da z naborniki prevzamejo odgovornost za varnost države vsi državljani. Pomemben argument v prid naborništva je tudi dejstvo, da Bundeswehr pridobi skoraj polovico osebja iz nabornikov na služenju, ki le-to prostovoljno podaljšajo, ali pa poklicno vstopijo v oborožene sile.

Neločljivo z obveznim služenjem je povezano civilno služenje. Zivis predstavljajo znaten del (poceni) delovne sile na področju socialne in medicinske oskrbe, zato obstaja bojazen, da bi ob odpravi naborniškega sistema zaradi pomanjkanja kadra razpadel sistem zdravstvene oskrbe. Lahko torej rečemo, da civilno služenje ohranja splošno vojaško obveznost.

Politične stranke v Nemčiji so glede vprašanja naborništva razdeljene, večina pa jih še vedno podpira sistem splošne vojaške obveznosti. Za razliko od strank pa so mediji večinoma naklonjeni odpravi naborniške vojske, ki po njihovem mnenju ne ustreza modernemu načinu življenja. Javno mnenje v Nemčiji je še vedno naklonjeno splošni vojaški obveznosti, čeprav se delež zagovornikov počasi zmanjšuje.

Tekoča reforma Bundeswehr bo zmanjšala obseg oboroženih sil predvsem na račun nabornikov, kar pa še vedno ne bo izpolnilo pričakovanj zaveznic po popolni profesionalizaciji nemške vojske. Bundeswehr se tehnično in strukturno diferencira, povečuje se vojaška participacija žensk in rekrutiranje prostovoljcev. Nemške oborožene sile se torej razvijajo v smeri profesionalnih sil, kar je sicer v skladu s Haltinerjevo teorijo o zatonu množičnih armad, v nasprotju z njo pa je vztrajanje pri sistemu splošne vojaške obveznosti. Hipotezo lahko torej potrdim.

7.2 ZAKLJUČEK

Nove varnostne razmere v mednarodnem okolju so prinesle spremembe nemške nacionalnovarnostne politike. Kljub dejstvu, da poteka preoblikovanje nemških oboroženih sil že vse od leta 1990 dalje, v razvoju do danes še ni bilo potrebnega napredka, ki bi sile dobro pripravil na nove naloge – operacije v podporo miru tako v Evropi kot tudi drugod po svetu. Tudi reforma Bundeswehr, ki trenutno poteka, zbuja dvome, da bo uspela modernizirati zastarelo in okorno nemško vojsko. Glavni pomislek je vsekakor obrambni proračun, ki ne omogoča prepotrebnega preoblikovanja tako velikih oboroženih sil, povečanje proračuna pa do leta 2006 (zaključka reforme) ni načrtovano. Predvideno skupno število vojakov je po mnenju mnogih preveliko. Po mnenju F.J. Meiersa (2001: 17) se še vedno preveč oklepa zastarelega koncepta teritorialne obrambe, naborniški sistem pa je predrag, saj zahteva večje oborožene sile, več baz in infrastrukture po celotni državi.

Dejanska vsebina vojaške reforme nemški vojski ne bo prinesla velikih sprememb. Njen predlagatelj, takratni obrambni minister Rudolf Scharping, je podprl cilj napraviti Bundeswehr lahko oboroženo, mobilnejšo in sposobno hitrega reagiranja v kriznih situacijah. Sarotte (2001: 52) meni, da so to hvalevredni cilji, ki pa jih Nemčija ne bo dosegla. Še naprej bo morala shajati z opremo, ki je bila nabavljena v času stare paradigme težke teritorialne obrambe z omejeno mobilnostjo. Razlogi za neuspeh reforme so predvsem finančni. Ob sedanjem primanjkljaju se bo obrambni proračun v naslednjih letih realno celo zmanjšal, ohranjanje naborniškega sistema pa še dodatno obremenjuje proračun. Naborniki so sicer cenejši, sam sistem pa ni, saj zahteva preobsežne oborožene sile in vojaško infrastrukturo v vseh delih države. Vojske, sestavljene iz nabornikov in profesionalnih vojakov, so po mnenju Meiersa (2001: 17) poleg tega še nagnjene k večji porabi proračuna za plače profesionalnega osebja kot pa za opremo in vojaške operacije.

Pomemben aspekt je tudi pomanjkanje volje. Nemška vlada in javnost vprašanju varnosti pred 11. septembrom 2001 nista posvečali veliko pozornosti, grožnje mednarodnega terorizma pa so državo prisilile v aktivnejše sodelovanje z zaveznicami.

Negotov izid nemške vojaške reforme tudi pomeni, da Nemčija niti kratkoročno niti srednjeročno ne bo sposobna prevzeti vodilne vloge pri oblikovanju evropskih

varnostnih struktur. Uspešnost EVOP je najbolj odvisna od največjih članic EU (Francije, Velike Britanije in Nemčije), ki naj bi zagotovile večino potrebne opreme in moštva. Od teh pa mora ravno Nemčija prehoditi najdaljšo pot, da bo sploh sposobna enakovredno sodelovati v procesu nastajanja evropske varnostne in obrambne identitete.

8 VIRI IN LITERATURA

8.1 KNJIGE IN STROKOVNI ČLANKI

1. Agüera, M. (2001): Ambitious Goals, Weak Means? Germany's Project »Future Bundeswehr« is Facing Many Hurdles, *Defense Analysis*, Vol. 17, No. 3, Carfax Publishing, Germany, 289 – 306;
2. Anžič, A. (1997): Varnostni sistem Republike Slovenije, Časopisni zavod Uradni list RS, Ljubljana, 3 – 4;
3. Beal, C. (2000): Interview Rudolf Scharping, German Minister of Defense, *Jane's Defense Weekly*, 8. november 2000, Jane's Information Group, UK, 32;
4. Bešker, M. (1992): Sustav civilne obrane Njemačke. V Javorović, B. (1992): *Suvremeni sustavi civilne obrane*, Otvoreno sveučilište, Zagreb, 94 – 107;
5. Bučar, B., Šabič, Z., Brglez, M. (2002): Navodila za pisanje – Seminarske naloge in diplomska dela, II. Izdaja, FDV, Ljubljana;
6. Fiorenza, Nicholas (2003): Spending more, buying less. V John G. Roos (ur.) *Armed Forces Journal*, (Big Risk-Dubious Reward - Victory isn't the End Game), Army Times Publishing Co., USA, 16 – 18;
7. Fleckenstein, B. (2000): Germany: Forerunner of a Postnational Military V Moskos, C. in drugi(2000): *The Postmodern Military Armed Forces after the Cold War*, Oxford University Press, New York, 80 – 100;
8. Grizold, A. (1992): Razpotja nacionalne varnosti, Knjižna zbirka Teorija in praksa, FDV, Ljubljana, 65 – 70;
9. Grizold, A. (1998): Perspektive sodobne varnosti, Knjižna zbirka Teorija in praksa, FDV, Ljubljana, 3 – 4;
10. Grizold, A., Tatalović, S., Cvrtila, V. (1999): *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 97 – 117;
11. Haltiner, K.W. (1998): The Definite End of the Mass Army in western Europe?, *Armed Forces & Society*, Vol. 25, No.1, 7 – 36;
12. Hellmann, G. (2002): Der »deutsche Weg«, *Eine aussenpolitische Gratwanderung*, *Internationale Politik*, Nr.9, Europa Archiv, 1 – 8;
13. *Jane's Sentinel Central Europe and Baltic States*, September 2000 – February 2001, 27;

14. Jane's World Armies (2000): Germany. V Charles Heyman (ur.), 2000, Jane's Information Group, Surrey;
15. Janssen Lok, J. (2001): Germany looks to the Future, Jane's Defense Weekly, 8. avgust 2001, Jane's Information Group, UK, 17 – 26;
16. Javorović, B. (1992): Suvremeni sustavi civilne obrane, Otvoreno sveučiliše, Zagreb, 24 – 25;
17. Kelleher, C., Fisher C. (1994): Germany. V Murray, D.J. & Viotti, P.R. (ur.): The Defense Policies of Nations, A comparative Study, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 161 – 189;
18. Malešič, M. (1994): Civilna obramba sodobnih držav, doktorska disertacija, FDV, Ljubljana, 68;
19. Maull, H.W. (2001): Internationaler Terrorismus, Die deutsche Aussenpolitik auf dem Prüfstand, V Internationale Politik, Nr. 12, Europa Archiv, 1 – 10;
20. Meiers, Franz-J. (2001): The Reform of the Bundeswehr: Adaptation of Fundamental Renewal? European Security, Frank Cass & Co., London, Vol. 10, Nr. 2, 1 – 22;
21. Moskos, C., Allen, Segal, (2002): The Postmodern Military Armed Forces after the Cold War, Oxford University Press, New York;
22. Paech, N. (2002): Die neue NATO-Strategie vor dem Bundesverfassungsgericht, Blätter für deutsche und internationale Politik, Heft 1, Blätter Verlagsgesellschaft mBH, Bonn, 34 – 43;
23. Panian, R. (1996): Ali so OVSE, Nato in ZEU kos problemom evropske varnosti?, str. 59-70. V Vegič, V.(ur.): Evropska varnost: interesi, procesi, institucije, MORS, Ljubljana;
24. Riecke, H. (2002): Höchste Zeit für Reformen, Die Bundeswehr vor wichtigen Entscheidungen V Internationale Politik, Europa Archiv, Nr. 7, 29 – 34;
25. Ripsman, N.M. (2000): The Curious Case of German Rearmament, Security Studies 10, No.2 (Winter 2000/2001), Frank Cass, London, 1 – 48;
26. Sarotte, M.E. (2001): German Military Reform and European Security, The International Institute of Strategic Studies, New York;
27. Schneiderhan, W. (2002): NATO - Cornerstone of German Security and Defence Policy. V Sadlowski, M. (ur.): NATO's NATIONS and Partners for peace 47(4), Monch Publishing Group, Bonn, 93 – 102;
28. Schulte, H. (1999): Reaction Time, Jane's Defense Weekly, 7. julij 1999, 24 – 35;

29. The World Defence Almanac 2001 – 2002, Issue 1 (2002), Vol. XXVI, Military Technology, 123;
30. The Military Balance 2002-2003, International Institute for Strategic Studies, 42 – 44;
31. Unterseher, L. (2001): Die Mär von der unterfinanzierten Bundeswehr, Blätter für deutsche und internationale Politik, Heft 12, Blätter Verlagsgesellschaft mBH, Bonn, 1463 – 1472;
32. Unterseher, L. (2003): Conscription in Germany – Past, Present, Positions, Plans, Prospects V Malešič, M.(ur.): Conscription vs. All-Volunteer Forces in Europe, Nomo Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 63 – 82;
33. (1993) International Military and Defense Encyclopedia, Vol.3, G-L, Brassey's (US) Inc., Washington D.C., 1063 – 1069;
34. (1973) Vojna enciklopedija, Drugo izdajenje, zvezek 6, Jugoslavenski leksikografski zavod, Beograd, 19 – 48;
35. (1981) Vojni leksikon, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 386 – 388;

8.2 INTERNETNI IN DRUGI VIRI

1. Bundesgrenzschutz, <http://www.bundesgrenzschutz.de> (20.12.2002);
2. Bundeskriminalamt <http://www.bka.de> (20.12.2002);
3. Bundeswehr – Sachstand und Perspektiven 2002, http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/bundeswehr_2002.pdf (20.12.2002);
4. Cia Factbook Germany, <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/gm.html> (12.2.2003);
5. Defense for the 21st Century: Reform of the German Armed Forces, http://www.germany-info.org/relaunch/politics/domestic/Background_dom/bundeswehr.html (26.6.2003);
6. Die Vereinigten Staaten, <http://www.usembassy.de/policy/relations.htm>, (16.1.2003);
7. Einsätze der Bundeswehr im Ausland, http://www.bundeswehr.de/pic/pdf/broschueren/broschueren_ausleinsatz_aug02.pdf (23.9.2003);
8. Einzelplan 14 im Vergleich zum Haushalt 2003, http://www.bmvg.de/ministerium/haushalt/ministerium_haushalt2002.php (6.12.2003)

9. Finanzplan des Bundes 2002 bis 2006, http://www.bmvg.de/ministerium/haushalt/print/030910_etat_2004.php (23.9.2003);
10. Germany, <http://leweb2.loc.gov/frd/cs//detoc.html#de0155> (22.1.2003);
11. Gesteigertes Vertrauen in die Bundeswehr, http://www.bundeswehr.de/wir/030227_emnid_umfrage.php (6.11.2003);
12. http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_dissidence_terrorism.htm (17.12.2002);
13. Klein, Paul (2001): Military Service and Civilian Service in Germany, <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Klein.pdf> (8.11.2003);
14. Kuemmel, Gerhard (2001): Inter-University Seminar on Armed Forces and Society, Biennial International Conference, <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/kuemmel-gerhard.pdf> (8.11.2003);
15. Kuhlmann, J. In Lippert, E. (1995): About the Decline of Conscription in Post-modern Germany, <http://www.juergenkuhlmann.de/On-line/Decline.pdf> (10.11.2003);
16. Lange, Manfred (2001): Die Reform der Bundeswehr, zapiski predavanja;
17. Longhurst, K. (1999): Why aren't the Germans debating the Draft?, <http://www.crees.bham.ac.uk/research/confabstract.pdf> (11.10.2003);
18. National Security in Germany, http://www.germanculture.com.ua/library/facts/bl_ntl_security.htm (22.1.2002);
19. Polen, www.auswaertiges-amt.de/www/de/laenderinfos/laender/laender_ausgabe_html?type_id=136 (28.8.2003);
20. Politische Bildung und tradition in der Bundeswehr, http://www.bundeswehr.de/wir/innere-fuehrung/print/if_tradition_01.php (10.11.2003);
21. Stran nemške policije <http://www.polizei.de> (22.12.2002);
22. Stran nemške vlade <http://www.government.de> (20.12.2002);
23. Tschechische Republik, http://www.auswaertiges-amt.de/www/de/laenderinfos/laender/laender_ausgabe_html?type_id=14&land_id=174 (28.8.2003);
24. Verfassungsschutzbericht 2002, http://www.bmi.bund.de/Annex/de_24336/Verfassungsschutzbericht_2002.pdf (23.12.2002);
25. Verteidigungspolitische Richtlinien, http://www.bmvg.de/pic/sicherheit/vpr_broschuere.pdf (10.8.2003);
26. Wirtschaftspolitik, <http://www.bmwa.bund.de/Navigation/Wirtschaft/Wirtschaftspolitik/wirtschaftsfakten.html> (20.9.2003).